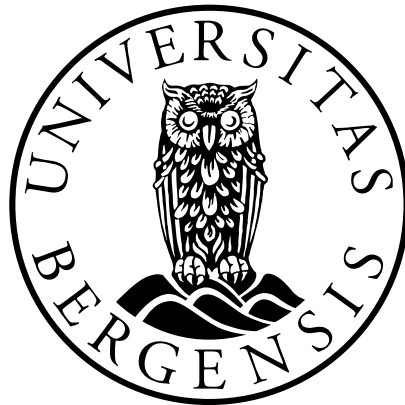

Grensedragningen mellom ytringsfriheten og hatefulle ytringer

Når er grensen for hatefulle ytringer overtrådt etter
straffeloven § 185?

Kandidatnummer: 161

Antall ord: 12588

20.12.2020

JUS399 Masteroppgave

Det juridiske fakultet

UNIVERSITETET I BERGEN

«Du må ikke tåle så inderlig vel den urett som ikke rammer deg selv»¹

¹ Øvreland, Arnulf *Medmenneskelighet*

Innholdsfortegnelse

Innholdsfortegnelse.....	3
1 Innledning	5
1.1 Tema.....	5
1.2 Problemstilling.....	5
1.3 Metode og rettskilder.....	6
2 Straffeloven § 185 – vern mot hatefulle ytringer	6
2.1 Bakgrunn.....	7
2.2 Overgang fra § 135a til § 185 – historisk bakgrunn.....	8
2.3 Formål og hensyn bak bestemmelsen.....	9
2.4 Vilkår.....	10
2.4.1 Må ytringen være fremsatt offentlig?	10
2.4.2 Skyldkravet – forsett eller grov uaktsomhet.....	13
2.4.3 Hvem er vernet?.....	15
2.4.4 Begrensning av § 185 – rettsstridsreservasjon.....	17
3 Grl. § 100 som tolkningsfaktor	19
3.1 Ytringsfrihetens betydning i det norske samfunn.....	19
3.2 Bakteppe og ledetråd – Rt. 1978 s. 1072 (Leserbrev).....	19
4 Internasjonale konvensjoner	21
4.1 EMK.....	21
4.2 SP.....	22
4.3 RDK.....	23
5 Når rammes en ytring av § 185?	25
5.1 Krav om «kvalifisert krenkende karakter».....	25
5.1.1 Oppfordring til integritetskrenkelser – Rt. 1997 s. 1821 (Hvit Valgallianse).....	26
5.1.2 Trusler eller konkrete tiltak – Rt. 2002 s. 1618 (Boot Boys).....	27
5.1.3 Ytringer som grovt nedvurderer en gruppes menneskeverd – Rt. 2007 s. 1807 (Vigrid) og Rt. 2012 s. 536 (Dørvakt).....	30

5.1.4	Grensedragnin g mellom religionskritikk og angrep på en trosgruppe – HR-2020-185-A.....	31
5.2	Høyesteretts tolkningsprinsipper – Alminnelig tilhører.....	34
5.2.1	Tekstuell tolkning – Rt. 2002. s. 1821 (Boot Boys).....	34
5.2.2	Kontekstuell tolkning – Rt. 1997 s. 1821 (Hvit Valgallianse).....	35
5.2.3	Høyesteretts kompetanse til � tolke meningsinnholdet i utsagn.....	38
5.3	Dagens rettstilstand – HR-2020-184-A og HR-2020-2133-A.....	39
5.3.1	Kvalifisert krenkende – kritiske ytringer om et emne eller angrep på en person/gruppe.....	40
5.3.2	Konkret vurdering – alminnelige lesers oppfatning.....	40
5.3.3	Straffutmåling.....	41
6	Avsluttende bemerkninger	44
7	Kildeliste	46

1 Innledning

1.1 Tema

Diskusjonen rundt ytringsfriheten og vernet mot hatefulle ytringer har over lenger tid preget den offentlige debatten, særlig det siste året. Begge er rettigheter med dype røtter i den vestlige tankegangen og fundamentale i et demokratisk samfunn. Det klare utgangspunkt er at ethvert individ skal kunne ytre seg fritt uten å risikere straff. Det er likevel klart at med en slik rettighet, medfølger det et ansvar, ikke alle er i stand til å overholde og vil misbruke. En grense er derfor nødvendig i slike tilfeller.

Til tross for en lang historie, diskuteres fortsatt grensen for når en ytring faller utenfor ytringsfrihetens vern, og rammes av straff. Å sette en klart definert grense er vanskelig, ettersom vernet mot hatefulle ytringer i stor grad gjenspeiler samfunnets interesser og individer.

I dag opplever flere enn noen gang å bli utsatt for hatefulle ytringer enten det er på grunn av etnisitet, religion, seksuell legning eller kjønnsidentitet. Bruken av sosiale medier har i stor grad bidratt til dette, og en mer definert grense vil derfor være ønskelig i fremtiden.

Ytringsfriheten er i norsk rett nedfelt i Grunnloven § 100 som tydeliggjør dens vekt i norsk rettskultur. Den hjemles også i de internasjonale konvensjoner Norge har ratifisert, særlig gjeldende er Den europeiske menneskerettighetskonvensjonen (EMK) artikkel 10 og FN konvensjonen om sivile og politiske rettigheter (SP) artikkel 19.

Vernet mot hatefulle ytringer er hjemlet i straffeloven § 185, og gjennom FNs Rasediskrimineringskonvensjon (RDK) artikkel 4 a og SP artikkel 20 nr. 2. Også EMK artikkel 17 gjør seg gjeldende, da er ment å hindre at hatefulle ytringer søker vern i artikkel 10, i den samme konvensjonen.

1.2 Problemstilling

Oppgaven har som mål å tydeliggjøre grensen mellom ytringsfriheten og vernet mot hatefulle ytringer. Den overordnede problemstillingen er å finne ut når en ytring rammes av Straffeloven § 185. Ettersom bestemmelsen er relativt vag, vil jeg i stor grad gjennomgå Høyesterettspraksis på området for å finne ut av dette. Først vil det redegjøres for den objektive gjerningsbeskrivelsen i § 185. Deretter til Høyesteretts tolkningsprinsipper. Til slutt vil det vises til Høyesteretts interesseavveining mellom ytringsfriheten og vernet mot hatefulle ytringer.

1.3 Metode og rettskilder

Alminnelig juridisk metode vil tas i bruk gjennom oppgaven, hvor det vil tas utgangspunkt i bestemmelsens ordlyd. Straffeloven § 185 utgjør oppgavens rettslige grunnlag. Ettersom man befinner seg på strafferettens område, vil legalitetsprinsippet gjøre seg gjeldende med særlig høy terskel.

Strl. § 185 utgjør det rettslige grunnlag for oppgaven, det betyr at det strafferettslige legalitetsprinsipp vil gjøre seg gjeldende. Prinsippet som er nedfelt i Grl. § 96 og redegjør for at «Ingen kan dømmes uten etter lov eller straffes uten etter dom», er ment å sikre forutberegnelighet og hindre vilkårlig maktmisbruk. Fravikelse av ordlyden i form av analogisk eller utvidende tolkning er dermed utelukket. Det strafferettslige legalitetsprinsipp står derimot ikke til hinder for en innskrenkende tolkning, dersom det ikke kommer tiltalte til ugunst. Grunnlaget for en så høy terskel er å sikre forutberegnelighet og rettssikkerhet.

Alminnelig juridisk metode vil tas i bruk gjennom oppgaven, hvor det vil tas utgangspunkt i bestemmelsens ordlyd. Andre sentrale rettskilder som forarbeider, rettspraksis, teori og forskningsartikler vil bidra til en dypere forståelse av både bestemmelsen og tema. Særlig sentralt er Høyesteretts uttalelser og tolkning av bestemmelsen. Internasjonale konvensjoner og konvensjonspraksis vil også anvendes i tolkningen av bestemmelsen, ettersom de i stor grad har formet bestemmelsen og tillegges stor vekt i rettspraksis.

Til slutt vil Grunnlovens § 100 utgjøre en sentral rolle i tolkningen av § 185. Slik det vil redegjøres for lenger ned i oppgaven, så må § 185 tolkes med Grl. § 100 som bakgrunn og ledetråd.

2 Straffeloven § 185 - vern mot hatefulle ytringer

2.1 Bakgrunn

Strl. § 185 er best kjent som «rasismeparagrafen», til tross for at den ikke kun straffer uttalelser av rasistisk art. De vernede grupperinger varierer sterkt, fra de med homofil legning, til de med nedsatt funksjonsevne og de med etnisk minoritetsbakgrunn. Fellesnevneren for de vernede grupper er at de er særlig utsatte grupper for hatefulle ytringer. Hvilke grupper som vernes av bestemmelsen har sammen med samfunns oppfatningen endret seg over tid.

Eksempelvis var ikke vernet av homofile, som alltid har vært en utsatt gruppe, ansett nødvendig før starten av 80-tallet, ettersom sosiale og religiøse holdninger før dette motsatte seg et slikt vern.²

Det er verdt å nevne at også måten ytringene fremsettes på har vært gjenstand for forandring. Bestemmelsen legger kun frem krav til at ytringen, som følgelig må være «hatefull og diskriminerende», i tillegg må være fremsatt «offentlig» jf. § 10 andre ledd, «offentlig handling». Det at fremgangsmåten ikke var uttrykkelig klargjort, ledet til at bestemmelsen i en revisjon i 2003 tilføyde «Som ytring regnes også bruk av symboler».³ Hva som er å regne som «symboler», vil redegjøres for lenger ned i tolking av bestemmelsen.

§ 185 lyder som følger:

Med bot eller fengsel inntil 3 år straffes den som forsettlig eller grovt uaktsomt offentlig setter frem en diskriminerende eller hatefull ytring. Som ytring regnes også bruk av symboler. Den som i andres nærvær forsettlig eller grovt uaktsomt fremsetter en slik ytring overfor en som rammes av denne, jf. annet ledd, straffes med bot eller fengsel inntil 1 år.

Med diskriminerende eller hatefull ytring menes det å true eller forhåne noen, eller fremme hat, forfølgelse eller ringeakt overfor noen på grunn av deres

- a) hudfarge eller nasjonale eller etniske opprinnelse,*
- b) religion eller livssyn,*
- c) homofile orientering, eller*
- d) nedsatte funksjonsevne*

² Ot. prp. nr. 29 (1980-1981), kap. VI s. 15

³ Strl. 1902 § 135a ved lov 10. januar 2003 nr. 2

For å rammes av bestemmelsen, må uttalelsene «true eller forhåne noen, eller fremme hat, forfølgelse eller ringeakt»

2.2 Overgang fra § 135a til § 185 – historisk bakgrunn

Det er viktig å ta bestemmelsens historiske bakgrunn i betraktning, ettersom bestemmelsen skal tolkes på lik linje med § 135a, som tidligere tilsvarte dagens § 185. Det betyr at tidligere forarbeider og rettspraksis fortsatt er gjeldende, men med forbehold om endringer i Straffeloven og relevante uttalelser fra FNs Rasediskrimineringskomite.⁴

I 2015 ble den Almindelige borgerlige Straffelov fra 1902 avløst og erstattet av Straffeloven 2005. Strl. § 135a gjennomgikk omfattende endringer i ordlyden, hvor bestemmelsens første ledd tredje punktum var ny, med formål å ramme «hatefulle ytringer som i andres nærvær fremsettes overfor noen som dermed diskrimineres eller kan bli utsatt for hat».⁵

Bestemmelsen endret vilkåret for offentlig fremsettelse av ytringer, og er noe som vil gjennomgå ytterligere i kap. 4.2. Bestemmelsen gjennomgikk i 2003 en ytterligere utvidelse i ordlyden, at symboler var å betrakte som en ytring.⁶

Strl. § 135a i sin tidligste form var en reaksjon på den voksende antisemittismen etter krigen og særlig på 60-tallet. I 1970 avløste den tidligere § 135 andre ledd, fra 1961. Dette var som følge av Norges vedtakelse av FNs Rasediskrimineringskonvensjon (RDK), hvis mål var å ende all form for rasediskriminering.⁷ I følge konvensjonen hadde § 135 (2) et for snevert anvendelsesområde, da vern for utsatte grupper kun baserte seg på trosbekjennelse, avstamning eller opprinnelse. For å tilfredsstille RDKs mål, ble bestemmelsen utvidet i tråd med konvensjonens artikkel 5, som rammet hatefulle ytringer fremsatt på bakgrunn av «trosbekjennelse, rase, hudfarge eller nasjonale eller etniske opprinnelse».

⁴ Ot.prp.nr.8 (2007-2008) kap. 12.2.5

⁵ Ot.prp.nr.22 (2008-2009) kap. 16.1

⁶ Ot.prp.nr.109 (2001-2002) pkt. 8.1

⁷ Ot.prp.nr.33 (2004-2005) pkt. 3.5.1

Til tross for disse tilføyelsene har Norge ved flere anledninger blitt kritisert for manglende oppfølging av internasjonale konvensjoner. I 2003 anbefalte rasediskrimineringskomiteen norske myndigheter å vurdere endring av § 135a, som følge av at den ikke fullt ut oppfyller RDK art. 4 bokstav a. Det samme året avga den europeiske kommisjonen mot rasisme og intoleranse (ECRI) en rapport, hvor det norske rettssystem i helhet kritiseres for å ikke gi tilstrekkelig beskyttelse mot rasistiske ytringer.⁸ Det ble særlig vist til frifinnelsen av tiltalte i Rt. 2002 s. 1618 (Sjølie), som av RDKs overvåkingsorgan ble ansett som en krenkelse av RDK.⁹

Da jeg begynte på oppgaven ble Prop. 66 L (2019-2020) fremsatt, hvor forslag om utvidelse av alternativ c) «homofile orientering» skulle utvides til «seksuell orientering». Den samme proposisjonen la frem forslag om at alternativ d) skulle endres ved at «kjønnsidentitet eller kjønnsuttrykk» vernes.¹⁰ Vedtaket har siden blitt godkjent og bestemmelsens andre ledd vil lyde:

Med diskriminerende eller hatefull ytring menes det å true eller forhåne noen, eller fremme hat, forfølgelse eller ringeakt overfor noen på grunn av deres

- a) hudfarge eller nasjonale eller etniske opprinnelse,*
- b) religion eller livssyn,*
- c) seksuelle orientering,*
- d) kjønnsidentitet eller kjønnsuttrykk, eller*
- e) nedsatte funksjonsevne.¹¹*

2.3 Formål og hensyn bak bestemmelsen

Formålet med bestemmelsen er å verne mot «diskriminerende eller hatefulle» ytringer, som ikke har noe til felles med den kjerneverdi ytringsfriheten skal beskytte. Dette er ytringer som

⁸ ECRI - Third report on Norway

⁹ The Jewish community of Oslo et al. v. Norway

¹⁰ Prop. 66 L (2019-2020) kap. 21.4

¹¹ Lovvedtak 13 (2020-2021) kap. III

ikke har en annen mening enn å diskriminere eller sjikanere, og vern mot slike ytringer vil derfor ikke true det frie ordskiftet som ytringsfriheten er ment å verne.

Det redegjøres i flere dommer for at personangrep med hensikt om å sjikanere, faller inn under § 185 og samtidig nyter et beskjedent grunnlovsværn.¹²

Det oppstilles tre vilkår for straff, i tillegg til skyldkravet om forsett eller grov uaktsomhet.¹³ Ytringen må for det første være fremsatt offentlig, for det andre må den diskriminere ut i fra de gitte typetilfeller i bokstav a-d. Til slutt er det viktig å understreke at ikke alle krenkende ytringer vil rammes av § 185, ytringen må «true», «forhåne» eller fremme «hat», «forfølgelse» eller «ringeakt». At trusler rammes er klart, men det har vært diskutert hvorvidt en «grov nedvurdering» skal straffes.¹⁴

I tillegg må § 185 tolkes med Grl. § 100 som ledetråd, og anvendes med de begrensninger som følger av grunnlovsbestemmelsen. Det er hensynet til § 100 som er grunnlaget for hvorfor Høyesterett har lagt til grunn at det kun er krenkelser av «kvalifisert art» som rammes av den objektive gjerningsbeskrivelsen i § 185.¹⁵ Det følger av etablert praksis at kun ytringer av «kvalifisert art» objektivt sett vil rammes av § 185, noe som beror på omstendighetene, men først og fremst på de vilkår som oppstilles i bestemmelsen. «kvalifiserte tilfeller».¹⁶

2.4 Vilkår

2.4.1 Må ytringen være fremsatt offentlig?

Strl. § 185 første ledd første punktum oppstiller et vilkår om at ytringen må være fremsatt «offentlig» jf. § 10 andre ledd:

En handling er offentlig når den er foretatt i nærvær av et større antall personer, eller når den lett kunne iakttas og er iakttatt fra et offentlig sted. Består handlingen i fremsettelse av en

¹² Rt. 2012 s. 536, avsnitt 38

¹³ Ot.prp.nr.33 (2004-2005) kap. 3.5.1

¹⁴ Rt. 2012 s. 536, avsnitt 28

¹⁵ Rt. 1978 s. 1072, s. 1076

¹⁶ Ibid.

ytring, er handlingen også offentlig når ytringen er fremsatt på en måte som gjør den egnet til å nå et større antall personer.

Ordlyden oppstiller to alternative handlinger som gjør en handling «offentlig». Dette er enten når den er foretatt «i nærvær av et større antall personer» eller om den «lett kunne iakttas og er iakttatt fra et offentlig sted». Ettersom § 10 er en fornyelse av den tidligere § 7 (Straffeloven 1902), vil dens forarbeider og rettspraksis komme til anvendelse.

Sikker rett klargjør for at «større antall personer» utgjør 20-30 personer, og at handlingen vil være å betrakte som «offentlig» uansett om det skjer på et privat område, såfremt nok personer er tilstede.¹⁷

I HR-2020-184-A ble en person dømt for å ha skrevet det Høyesterett oppfattet som hatefulle ytringer jf. § 185, under et kommentarfelt i en lukket Facebook-gruppe med ca. 20 000 medlemmer. Til tross for at det var en lukket Facebook-gruppe, ble kommentaren ansett å være fremsatt offentlig grunnet det store antallet medlemmer. At kommentaren var fremsatt på Facebook, hadde ingen selvstendig betydning av ytringens straffbarhet.¹⁸

Hva gjelder det andre alternativet «lett kunne iakttas og er iakttatt fra et offentlig sted», vil bestemmelsens første ledd klargjøre for at et «offentlig sted» er steder «bestemt for alminnelig ferdsel eller sted der allmennheten ferdes». Det følger imidlertid av forarbeidene at selv om området er «privat eid, og eieren kanskje heller ikke ønsker ferdsel, er ikke avgjørende hvis slik ferdsel rent faktisk finner sted».¹⁹

Rt. 2012 s. 536 (Dørvakt)

I Dørvakt, hvor en mann ble straffet for å fremsette hatefulle ytringer jf. § 135a, men kun offeret og et vitne fikk med seg hva som ble sagt. Høyesterett uttalte at dersom et «større antall personer» jf. § 10, kan ytringen likevel «rammes av straffebudet dersom den er fremsatt

¹⁷ Ot.prp.nr.90 (2003-2004) kap. 30.1 s. 409

¹⁸ HR-2020-184-A, avsnitt 21

¹⁹ Ibid. kap. 12.2.2, s. 163

på et offentlig sted. Det er imidlertid da et vilkår at minst én person må ha oppfattet ytringen».

20

I § 10 andre ledd andre punktum åpner for at en handling er offentlig dersom den fremsettes «på en måte som gjør den egnet til å nå et større antall personer». Ifølge forarbeidene vil det være gjennom «radio, fjernsyn, over åpne internett-sider og ved oppslag. Men også budskap fremsatt gjentatte ganger i private lag kan være egnet til å nå et større antall personer». ²¹ Forarbeidene presiserer at det viktigste ikke er hvordan ytringen fremsettes, men om det gjøres «på en måte som er egnet til å nå et større antall personer». ²²

På den annen side strl. § 185 første ledd tredje punktum til rette for et straffalternativ hvor «offentlig» fremsettelse av ytringen ikke er et vilkår. ²³ En hatefull ytring vil etter dette alternativ kunne straffes dersom «Den som i andres nærvær forsettlig eller grovt uaktsomt fremsetter en slik ytring overfor en som rammes av denne».

Denne tolkningen bekreftes i forarbeidene, hvor det kommer frem at § 185 skal ramme hatefulle ytringer som «i andres nærvær fremsettes overfor noen som dermed diskrimineres eller kan bli utsatt for hat». ²⁴ I tillegg redegjøres det for at straffalternativet åpner «for å straffe hatefulle ytringer som fremsettes i halvoffentlige eller private omgivelser». ²⁵ Forarbeidene belyser bakgrunnen for at lovgiver innførte et ytterligere straffalternativ, med valget om å ikke videreføre vernet av æresfølelsen jf. straffeloven 1902 § 246. Det ble redegjort for at flere høringsinstanser var av den oppfatning at § 185 ikke dekket ytringer fremsatt i «private eller halvoffentlige omgivelser», men at slike ytringer ville vært vernet av straffebud som vernet om krenkelser mot æresfølelsen, straffeloven 1902 § 246. Bestemmelsen er i dag opphevet og har hatt liten praktisk betydning i nyere tid, men lovgiver ga uttrykk for at om man opphevet den, ville man «risikere å stå igjen med en straffverdig atferd som ikke dekkes av andre straffebud». ²⁶

²⁰ Ot.prp.nr.33 (2004-2005) s. 215

²¹ Ot.prp.nr. 90 (2003-2004) kap. 30.1 s. 409

²² Ibid. kap. 12.2.2, s. 164

²³ Ot.prp.nr.22 (2008-2009) kap. 16.1 s. 399

²⁴ Ot.prp.nr.22 (2008-2009) kap. 16.1 s. 399

²⁵ Ibid.

²⁶ Ibid. kap. 5.14.3.2, s. 165

Lovgiver klargjør at selv om «straffverdigheten til slike ytringer først og fremst skyldes at det nedsettende innhold spres vidt og til andre enn dem som rammes jf. plasseringen [...] i kapitlet om vern av den offentlige ro og orden», så kan det «likevel ikke ses bort fra at det kan være straffverdig å fremsette hatefulle ytringer i halvoffentlige sammenhenger, eller i nærvær av andre». På bakgrunn av dette la lovgiver til grunn en utvidelse av § 185, til å også ramme hatefulle ytringer fremsatt i andres nærvær overfor en person som vernes.²⁷

Det finnes svært lite rettspraksis hva gjelder § 185 første ledd tredje punktum, noe som kommer frem i LB-2019-3868, som tar bestemmelsens ordlyd for seg. Dommen er relevant, tross for lav rettskildemessig tyngde, ettersom det er den høyeste instans som tar for seg spørsmål rundt den aktuelle ordlyd, i tillegg er den av nyere dato.

En mann hadde hengt opp lapper med sjikanerende innhold på naboens inngangsdør, han ble frifunnet for brudd på § 185, men dømt for hensynsløs atferd jf. § 266. Naboene som var et homofilt samboerpar, bodde i samme trappeoppgang som tiltalte, og derfor å betrakte som «halvoffentlige» omgivelser. Ettersom kun paret var vitne til lappene, stilte Lagmannsretten spørsmål rundt hvorvidt ytringen var fremsatt «i andres nærvær».

Lagmannsretten viser til Tingrettens begrunnelse, hvor spørsmålet var om de fornærmedes tilstedeværelse ville være å anse som «andres nærvær», eller om en nøytral tredjepart var nødvendig. Tingretten redegjør for at bestemmelsens utelukker ytringer fremsatt til kun én person, uten andre til stede. De begrunner dette med å vise til minstekravet om at minst én person må være til stede, i tillegg til den som ytrer og mottakeren. I tillegg stiller sammenhengen av ordlyden «i andres nærvær» og «overfor en som rammes» ifølge retten krav til at en nøytral tredjepart må være til stede. Retten hevder at denne oppfatningen bekreftes gjennom bestemmelsens plassering i kapitlet om vern av den offentlige ro, orden og sikkerhet, i tillegg til bestemmelsens utgangspunkt om å kun ramme offentlige ytringer. Det ble også pekt på grunnlaget for bestemmelsen, som var utelatelsen av § 246 og behovet for vern i private eller halvoffentlige omgivelser.

2.4.2 Skyldkravet - forsett eller grov uaktsomhet

²⁷ Ibid. s. 166

Skyldkravet har i likhet med vilkåret om offentlig fremsettelse vært utvidet som følge av den nye Straffeloven. Tidligere var skyldkravet bare forsett etter § 40 (nå § 22), mens loven nå også rammer «grovt uaktsomme» tilfeller jf. § 23.

Grunnlaget for å ramme «grovt uaktsomme tilfeller» var å lette på bevissituasjonen, som ville lede til en enklere håndheving av bestemmelsen.²⁸ Dermed vil et så strengt skyldkrav hindre det bestemmelsen prøver å oppnå, særlig på grunn av bestemmelsens allerede begrensede anvendelsesområde, grunnet Grl. § 100.

I NOU 2002:12 ble det tatt et oppgjør med det strenge skyldkravet, hvor man viste til den kjente Beheim Karlsen-saken som ble tatt opp i Sogn herredsrett. Dommeren la stor vekt på skyldspørsmålet «Det må då i det minste liggje føre prov for at det var gjerningspersonen sin vilje at ytringa skulle verte spreidd vidare [...] Det er ikkje tvil om at Henriksen si ytring var rasistisk motivert, men i høve til straffeloven § 135a er det ikkje avgjerande».²⁹

Utvalget klargjorde at det strenge skyldkravet i all hovedsak legger en ekstra vekt på bevisspørsmålet, gjennom at man fokuserer mer på hva gjerningspersonen mente å ytre på gjerningstidspunktet enn hva han faktisk har ytret.³⁰ Å faktisk bevise hva en person tenker på gjerningstidspunktet er ikke et krav for å stadfeste forsett jf. § 22. I tillegg vil tilbakeholdne ytringer som bærer preg av «hatefulle» undertoner vanskelig la seg bevise som hatefulle, noe som gjør det enklere for en gjerningsperson å slippe straff grunnet den sterke bevisbyrden.

Det har vært flere tilfeller hvor gjerningsmenn har klare hatefulle motiver, men taktisk formulerer sine ytringer i håp om å fravike § 185.³¹ Dette var tilfellet i Hvit Valgallianse-dommen hvor det i redegjørelsen av utsagnet ble klargjort at «programmet for 1997 er formulert slik at det tilsynelatende retter seg mot alle innvandrere og alle adoptivbarn fra utlandet, er dette utelukkende skjedd av taktiske grunner i håp om å gå klar av § 135a».

²⁸ Ot.prp.nr.33 (2004-2005) kap. 17.1.6.5

²⁹ NOU 2002:12 kap. 11.3.2

³⁰ NOU 2002:12 kap. 11.3.3

³¹ Rt. 1997 s. 1821, s. 1824

I Rt. 2007 s. 1807 (Vigrid) ble Tore Tvedt, lederen av organisasjonen Vigrid dømt etter § 135a som følge av uttalelser fremsatt i intervju med VG. Høyesterett fant uttalelsene å være oppfordringer eller tilslutninger til integritetskrenkelser mot jøder, og derfor en klar nedvurdering av en gruppes menneskeverd. Tvedt hadde anket saken primært på grunnlag av bevisvurdering under skyldspørsmålet. Høyesterett viste til tingrettens behandling av skyldspørsmålet:

«Retten er videre ikke i tvil om at tiltalte var klar over det han sa i samtalen med de to journalistene ville komme på trykk i Norges største avis. Det legges til grunn at tiltalte nettopp ønsket å få spredt sine synspunkter til flest mulig.»³²

På dette grunnlag kom Høyesterett til at kravet om forsett var oppfylt.³³

Om det derimot vurderes hvorvidt den siktede har utvist «grov uaktsomhet» vil man i større grad knytte bevisspørsmålet til selve handlingen.³⁴ Man beholder fortsatt et strengt skyldkrav, ettersom «grov uaktsomhet» ikke er en lav terskel, da det må foreligge en «svært klanderverdig» handling og grunnlag for «sterk bebreidelse». På denne måten vil det ikke være noen vesentlig begrensning i den enkeltes ytringsfrihet.³⁵

2.4.3 Hvem er vernet?

Bestemmelsen har som mål å verne særlig utsatte grupperinger og de aktuelle grupper kan hovedsakelig trekkes ut fra bestemmelsens ordlyd. Man sikter da til utsatte minoriteter som kjennetegnes ut fra deres «hudfarge, nasjonalitet, etnisitet, religion, livssyn, homofile orientering eller nedsatte funksjonsevne».

Tross for at ordlyden omfatter flere distinkte grupperinger, åpner forarbeidene for at bestemmelsen skal tolkes utvidende, og på den måten omfatte flere grupperinger, eksempel

³² Rt. 2007 s. 1807, avsnitt 28

³³ Ibid. avsnitt 29

³⁴ Ot.prp.nr.33 (2004-2005) kap. 17.1.6.5

³⁵ Ot.prp.nr. 33 (2004-2005) kap. 17.1.4

vernet av bifile jf. alternativ c).³⁶ At bestemmelsen uttrykker vern for en gruppe, mens forarbeidene uttrykker et brede vern, viser etter min mening at domstolene ikke tar sin egen norm om å ta utgangspunkt i den «alminnelige lezers» oppfatning. Dette taler for mer klarhet i bestemmelsen. EMD praksis legger til rette for at MRL artikkel 7 stiller krav til at «lovbrudd må være klart definert ved rettsregler som er tilgjengelige for allmennheten, og forbyr at straffebestemmelser blir tolket utvidende eller analogisk til skade for tiltalte».³⁷

Bestemmelsen har i løpet av denne oppgavens forløp gjennomgått en utvidelse, hvor alternativet alternativ c) «homofile orientering» endres til «seksuelle orientering».³⁸ I tillegg har forslaget om å verne «kjønnsidentitet eller kjønnsuttrykk» jf. alternativ d).³⁹

I tillegg til vern for transpersoner, er det også lagt frem forslag om vern for kvinner som en særlig utsatt gruppe. Det er imidlertid viktig å påpeke at med flere vernede grupper risikerer bestemmelsen å bli utydelig, som kan svekke dens virkning. Dette er noe domstolene har tenkt på og gjennom klarhetskravet forsøkt å begrense hva som omfattes av det gitte begrep.⁴⁰

I forslaget for utvidet vern, ble det lagt frem forslag om vern for «kjønn», henholdsvis kvinner, da de i svært stor grad er utsatt for diskriminering og hets. I følge Kjetil Mujezinovic Larsens utredning, at kvinner er en av de mest utsatte gruppene for hets og hatefulle ytringer, om ikke den mest utsatte.⁴¹ Grunnlaget for at kjønn ikke er tatt med som et diskrimineringsgrunnlag synes å bygge på den forståelse at kun minoriteter skal vernes.⁴² Forslaget viser til Kjetil Mujezinovic Larsens utredning, som taler for at grupper som er særlig utsatt for diskriminering eller hets, bør vernes på lik linje, selv når det ikke dreier seg om minoritetsgrupperinger.⁴³ Departementet kom etter en samlet vurdering imidlertid ikke til

³⁶ Ot.prp.nr.29 (1980-1981) kap. VI, s. 15

³⁷ Rt. 2009 s. 780, avsnitt 21

³⁸ Lovvedtak 13 (2020-2021) kap. III

³⁹ Prop.66 L (2019-2020) kap. 8.4.1

⁴⁰ Rt. 2009 s. 780, avsnitt 21

⁴¹ Utredning om det strafferettslige diskrimineringsvernet, kap. 5.4.2

⁴² Ibid.

⁴³ Prop.66 L (2019-2020) kap. 8.4.1

at «kjønn» var nødvendig som diskrimineringsgrunnlag, men utelukket ikke at det ville behandles på nytt ved senere anledning.⁴⁴

Disse utvidelsene vil sørge for større klarhet rundt hva bestemmelsen verner om, da som vil bedre vil speile Grl. § 96 og MRL artikkel 7.

2.4.4 Begrensning av § 185 – Rettsstridsreservasjon

Rettsstridsreservasjonen «innebærer at en handling kan tenkes å være straffri, selv om den går inn under gjerningsbeskrivelsen i straffebudet» jf. Rt. 2000 s. 646 (s. 652). Denne reservasjonen åpner for at handlinger eller ytringer som i utgangspunktet er omfattet av straffebudet, likevel ikke skal straffes.

I de aller fleste straffebud, foreligger det et generelt krav om rettsstridighet for at en handling skal straffes.⁴⁵ Lovgiver har likevel i en del straffebud uttrykkelig satt som tilleggsvilkår at ikke alle handlinger som objektivt omfattes av ordlyden skal rammes, man «reserverer» disse handlingene fra å rammes. I flere straffebud blir det uttrykkelig redegjort for at handlingen må være rettsstridig dersom den skal rammes av straffebudet. Eksempler på slike uttrykk er når et straffebud legger frem vilkår om «rettsstridig» handling, «uberettiget adgang» eller «uberettiget vinning».⁴⁶ Det foreligger ingen realitetsforskjeller mellom disse uttrykkene.

Rettsstridsreservasjon kan også gjøres ulovfestet, også kjent som «alminnelig rettsstridsreservasjon», som følge av at rettsstridsreservasjonen er vilkårlig distribuert i straffeloven. Den alminnelige rettsstridsreservasjonen går ut på at alle straffebud skal tolkes slik at klare unntakssituasjoner som det ikke har vært meningen å ramme, skal falle utenfor straffebudet.

En rettsstridig handling er en handling som krysser grensen for hva handlefriheten tillater. Følgelig er ikke en rettsstridig handling alltid straffbar, men en straffbar handling vil alltid være rettsstridig. En rettsstridig handling straffes ikke dersom ordlyden er for vid og på den

⁴⁴ Ibid. Kap. 8.4.3

⁴⁵ Henry John Mæland, Norsk alminnelig strafferett, Bergen 2012 s. 133

⁴⁶ <http://jusinfo.no/index.php?site=default/721/2022/2038/2039>

måten rammer handlinger, som ligger for langt unna eller er urimelig å ramme, i forhold til det straffebudet er ment å verne. Rettsstridsreservasjon innebærer da i et slikt tilfelle, innskrenkende tolkning av straffebudet, slik at handlinger som lovgiver åpenbart ikke har ment å straffe, kan reserveres mot straff, uansett om handlingen faller innenfor gjerningsbeskrivelsen.

I den nevnte Rt. 2006 s. 646, som omhandlet aktiv dødshjelp, la HR avgjørende vekt på at lovgiver trolig hadde ment det slik at aktiv dødshjelp skulle være straffbart, men likevel ikke på linje med drap jf. § 233 (lov 1902) jf. § 135 (lov 1902). At man ikke skulle likestille aktiv dødshjelp med drap betydde likevel ikke straffrihet, men en mildere straff.

Det generelle utgangspunkt for når en handling er å betrakte som rettsstridig ble trukket i Rt. 1979 s. 1492. Høyesterett klargjorde at i tilfeller hvor «en handling ikke er straffbar selv om den går inn under ordlyden i straffebudene [...] må bero på en avveining mellom de hensyn straffebudet skal verne, og andre hensyn som det er grunn til å beskytte». ⁴⁷

Når det kommer til § 185, så foreligger det et tilleggsvilkår som åpner for rettsstridsreservasjon, dette er imidlertid ikke noe som fremkommer direkte i bestemmelsen ordlyd, men gjennom tolkning av den objektive gjerningsbeskrivelse og hvilke tolkningsprinsipper som ligger til grunn for tolkningen av ytringen. Dette er tydelig i både forarbeider og rettspraksis, hvor forarbeidene legger til grunn at bestemmelsen må tolkes innskrenkende av hensyn til Grl. § 100. ⁴⁸ I praksis veier man opp hensynet til vern etter § 185 og hensynet til frie ytringer etter § 100 mot hverandre. ⁴⁹ I Sjølie-dommen la flertallet større vekt på ytringsfriheten, mens mindretallet og samlet Høyesterett i Vigrid-dommen.

Til tross for Grl. § 100 sin grunnlovsmessighet, som medfører at den i utgangspunktet skal gå over strl. § 185, redegjør Høyesterett for at rettsstridsreservasjonen åpner for at «Hensynet til ytringsfriheten skal ikke slå gjennom enhver pris [...] uten hensyn til tyngden av de interesser som tilsier at uttalelsene må kunne belegges med straff». ⁵⁰ Dermed åpner

⁴⁷ Rt. 1979 s. 1492, s. 1499

⁴⁸ Ot.prp.nr.33 (2004-2005) s. 189

⁴⁹ Rt. 1997 s. 1821, s. 1832

⁵⁰ Ibid s. 1831

rettsstridsreservasjonen for at Grl. § 100 ikke automatisk trumfer strl. § 185, men at en helhetlig avveining av hensyn som bestemmelsene er ment å verne, må til. Også teori taler for en slik avveining.⁵¹

3. Grl. § 100 som tolkningsfaktor

3.1 Ytringsfrihetens betydning i det norske samfunn

Grl. § 100 skal sikre ytringsfriheten og innskrenker rammen for strl. § 185, og skal opptre som bakgrunn og rettesnor for bestemmelsen. Grl. § 100 stod uendret fra 1814 til 2004, og Høyesterett har blitt kritisert for ikke å ha et aktivt forhold til bestemmelsen.⁵²

Endringen i 2004 kom som følge av et ønske om modernisering som bedre skulle speile samfunnets opinion, da bestemmelsen på dette punkt ble ansett som foreldet.⁵³ Oppnevningen av Ytringsfrihetskommisjonen kan betraktes som et ønske for et oppdatert grunnlovsværn av ytringsfriheten, som på det punkt var blitt mer relevant. Endringen av § 100 var i stor grad motivert av fremveksten i nye medier, med en mer omfattende og internasjonal karakter, eksempel på dette vil da være internett, og særlig aktuell er sosiale medier. I tillegg har nærkontakten med individer fra andre kulturer vært økende.⁵⁴

Den oppdaterte bestemmelsen og nåværende domspremisser som aktualiserer grensene for ytringsfriheten, avhenger i stor grad av EMK artikkel 10.

3.2 Bakteppe og ledetråd - Leserbreve

⁵¹ Bjørnar Borvik, Personvern og Ytringsfridom, Bergen 2011 s. 176

⁵² NOU 1999:27 kap. 2.1, s. 19-20

⁵³ Ibid.

⁵⁴ Ibid.

Rt. 1978 s. 1072 (Leserbrev) er en av de første dommene som tolket hatefulle ytringer, og det ble der etablert at bestemmelsen skulle tolkes med Grl. § 100 som «bakgrunn og ledetråd». ⁵⁵ Det har imidlertid oppstått flere dommer som tolker bestemmelsen med ytringsfriheten som bakgrunn og ledetråd.

I Rt. 2012 s. 536 (Dørvakt) som omhandlet en dørvakt som ble utsatt for sjikanøse utsagn av en beruset mann utenfor et utested. De sjikanøse utsagnene hadde etter Høyesteretts mening, formål å nedvurdere dørvaktens egnethet til å utføre sitt arbeid, grunnet hans hudfarge. Høyesterett betraktet dette som en grov nedvurdering av en gruppes menneskeverd og dermed ikke vernet av Grl. § 100. Høyesterett viste til uttalelser i flere prejudikatstunge dommer som Leserbrev, Rt. 1997 s. 1821 (Hvit Valgallianse), Rt. 2002 s. 1618 (Sjølie og Rt. 2007 s. 1807 (Vigrid)).

Høyesterett viser til Leserbrev hvor det klargjøres for at «straffebudet i § 135a ikke kan forstås slik at det skal beskytte mot enhver uttalelse som kan påvirke synet på de grupper bestemmelsen omhandler i negativ retning [...] § 135a må tolkes med Grunnloven § 100 som bakgrunn og ledetråd». ⁵⁶

I redegjørelsen for ytringsfriheten som tolkningsfaktor og begrunnelse, viser Høyesteretten videre til Sjølie, som understreker at § 135a «uten videre anvendes med de begrensningene som følger av Grunnloven § 100». ⁵⁷

Høyesterett viser til førstevoterendes uttalelse om straffbarhetsnormen i Vigrid:

I Rt-1997-1821 er på side 1826 rettspraksis oppsummert slik at det bare er de grove forhold som rammes. Det er vist til Ot.prp.nr.29 (1980-1981), som i forbindelse med tilføyelsen av annet punktum i § 135a, presiserer at det bare er «ytringer av kvalifisert krenkende karakter som vil bli rammet». I Rt-2002-1618 er dette på side 1624 utdypet dit hen at utsagn som «oppfordrer eller gir tilslutning til integritetskrenkelser», vil kunne være av en slik karakter.

⁵⁵ Rt. 1978 s. 1072, s. 1076

⁵⁶ Rt. 2012 s. 536, avsnitt 26

⁵⁷ Ibid. Avsnitt 27

*Det samme gjelder om utsagnene «innebærer en grov nedvurdering av en gruppes menneskeverd.».*⁵⁸

En krenkelse for at den skal betraktes «kvalifisert krenkende» beror på flere omstendigheter, og vil drøftes senere, det er imidlertid viktig å understreke at ytringer av slik karakter faller utenfor ytringsfriheten.

Ettersom det i gjeldende sak dreide seg om en klar fremsettelse av sjikanerende ytringer med mål ingen ringere mål enn nedverdigelse av en persons arbeidskompetanse, grunnet hans hudfarge.

Da det i gjeldende sak dreide seg om klare sjikanerende ytringer som kun hadde til formål å nedverdige dørvakten basert på hans hudfarge, fant Høyesterett at grensen var overtrådt. Høyesterett understreker at «Situasjonen har ikke hatt noe til felles med den kjerneverdi ytringsfriheten skal beskytte, nemlig det frie ordskiftet.».⁵⁹

4 Internasjonale konvensjoner

4.1 EMK

EMK har ingen direkte vern mot hatefulle ytringer slik som § 185. Alle ytringer, selv hatefulle er i utgangspunktet vernet av ytringsfriheten jf. EMK art. 10. Vernet mot hatefulle ytringer må derfor trekkes ut av de begrensninger ytringsfriheten er pålagt gjennom art. 10 nr. 2. Der kommer det frem at ytringsfriheten har en grense, og utøvelsen av den medfører plikter og ansvar. I EMK art. 8-11 oppstilles det tre kumulative vilkår, det er forankring i lov, inngrepet må ha et legitimt formål og være nødvendig i et demokrati.⁶⁰

⁵⁸ Ibid. avsnitt 28, ref. Rt. 2007 s. 1807, avsnitt 33

⁵⁹ Ibid. avsnitt 38

⁶⁰ Guide to Article 10 of the Convention - Freedom of expression s. 19-25

Det er opp til nasjonale domstoler å tolke nasjonale rettsregler med mindre domstolene kommer til en vilkårlig eller åpenbart urimelig tolkning av den.⁶¹ Med mindre statens respektive domstol har gjort en åpenbart urimelig eller vilkårlig tolkning av de nasjonale regler, er EMDs rolle i grunn begrenset til å fastslå hvorvidt virkningen av denne tolkningen er forenlig med konvensjonen.⁶²

EMK art. 17 som legger forbud mot misbruk av rettigheter fastsatt i konvensjonen, vil virke supplerende i vernet mot hatefulle ytringer. På denne måten kan ikke hatefulle ytringer fremsettes med hensikt om å påberope seg vern etter art. 10. Formålet har her klart vært å begrense ekstreme grupperingers misbruk av ytringsfriheten til å fremme hatefulle ytringer. Eksempelvis så klaget Kjuus inn Høyesteretts avgjørelse i dommen mot han til EMD, hvor domstolen avviste hans klage og viste der blant annet til artikkel 17.⁶³

Glimmerveen & Hagenbeek v. Nederland er illustrerer det beskjedne vern hatefulle ytringer nyter i konvensjonen. En politisk leder hadde distribuert løpesedler hvor det ble uttrykt forakt for et flerkulturelt samfunn og for fremmedarbeidere. Domstolen kom til at uttalelsene ikke ble vernet av art. 10, ettersom art. 17 kom til anvendelse.⁶⁴

På tross av å ikke ha en egen bestemmelse som verner mot hatefulle ytringer, nyter slike ytringer lite vern i art. 10.

4.2 SP

SP art. 19 sikrer «meningsfrihet», tilsvarende ytringsfriheten i EMK art. 10.⁶⁵ I nr. 2 redegjøres det for at den dekker alle former for informasjon og ideer, uavhengig av om de er fremsatt muntlig, skriftlig, privat eller offentlig. På dette punkt går bestemmelsen lenger enn EMK art. 10. Friheten til å ytre seg etter nr. 2 er imidlertid ikke ubegrenset da det gjennom nr. 3 kan gjøres inngrep i ytringsfriheten, dersom visse vilkår oppstilte foreligger.

⁶¹ Ibid. s. 19-20, avsnitt 53

⁶² Ibid. Avsnitt 53

⁶³ Rt. 2002 s. 1618, s. 1624

⁶⁴ Glimmerveen & Hagenbeek v. Nederland (App. No. 8348/78, 8406/78)

⁶⁵ St.meld. nr. 26 (2003-2004) kap. 4.5.3

Art. 20, særlig nr. 2 åpner også for inngrep i ytringsfriheten. Bestemmelsen legger til grunn at «nasjonalhat, rasehat eller religiøst hat som innebærer tilskyndelse til diskriminering, fiendskap eller vold, skal forbys ved lov». Bestemmelsen innebærer ikke bare grunnlag, men plikt til forby visse ytringer.⁶⁶

Inngrep i ytringsfriheten avgjøres i SP dermed på en avveining av hensynet til ytringsfriheten eller behov for vern mot hatefulle ytringer, i tillegg til de oppstilte vilkår i de respektive bestemmelser. Det er imidlertid lite rettspraksis hvor denne avveiningen gjøres, men de dommene som foreligger gir inntrykk av at hatefulle ytringer nyter like svakt vern i SP som i EMK. Dette synet er også bekreftet i teorien.⁶⁷

4.3 RDK

RDK art. 4 bokstav a) anser enhver form for rasediskriminering som en straffbar handling og pålegger konvensjonsstatene å håndheve denne bestemmelsen. De straffbare handlinger som nevnes er:

«enhver spredning av ideer basert på tanken om rasemessig overlegenhet eller rasehat, enhver tilskyndelse til rasediskriminering, så vel som enhver voldshandling eller tilskyndelse til voldshandling mot en rase eller gruppe personer av en annen hudfarge eller etnisk opprinnelse, samt enhver støtte til rasistisk virksomhet, herunder økonomisk støtte».

Formingen av forbud ilegges imidlertid en begrensning ved at det må «tas behørig hensyn til prinsippene nedfelt i Verdenserklæringen om menneskerettighetene og de rettigheter som er uttrykkelig fastslått i artikkel 5 i denne konvensjon» jf. første ledd. Art. 5 bokstav d) alternativ vii. oppstiller «retten til meningsfrihet og ytringsfrihet». Dermed må det tas hensyn til ytringsfriheten, og på lik linje med de normer betyr dette en avveining mellom hensynet til ytringsfrihet og vernet mot hatefulle ytringer.

⁶⁶ NOU 2002:12 kap. 11.2.2.2

⁶⁷ Eggen, Ytringsfrihet, s. 496

RDK går imidlertid lenger enn EMK og SP ved å pålegge statene plikt til å forby rasediskriminerende ytringer, gjennom straffebelegging, og ved å oppstille de faktiske handlinger i tillegg til å erklære de straffbare.⁶⁸ Dermed er det klart at hatefulle ytringer nyter lite vern etter konvensjonen.

Konvensjonen har i teori blitt kritisert for å gjøre for uforholdsmessig stort inngrep i ytringsfriheten, ved å forby rene meningsytringer basert på rasemessig overlegenhet.⁶⁹ Kyrre Eggen argumenterte for at staten under henvisning til ytringsfriheten skulle ha mulighet til å avkriminalisere slike meningsytringer uten å krenke RDK.⁷⁰ Rasediskrimineringskomiteen derimot legger til grunn at bestemmelsen er i tråd med ytringsfriheten.⁷¹

The Jewish community of Oslo et al. v. Norway

Som følge av utfallet i Sjølie-saken (Rt. 2002 s. 1618) la Det Mosaiske Trossamfund i Oslo frem en klage til FNs Rasediskrimineringskomite, hvor det ble anført at dommen var i strid med RDK art. 4 og 6.

I Sjølie-saken hvor lederen for den nynazistiske gruppen Boot-Boys frikjent for anklage om hatefulle ytringer jf. strl. § 135a. Norsk Høyesterett begrunnet frikjennelsen med at uttalelsene forstått i lys av ytringsfriheten jf. Grl. § 100, ville falle utenfor § 135a. I tillegg ville det å straffe nazistisk tankegang og ideologi også innebære å forby nazistiske organisasjoner. Som i følge flertallet ville straff være å strekke § 135a for langt, og derfor uforenlig med ytringsfriheten.⁷²

Komiteen redegjorde for at «behørig hensyn» jf. art. 4 tillegger ytringsfriheten et svakere vern i saker som omhandler rasistiske eller hatefulle ytringer.⁷³

⁶⁸ Ibid. Kap. 11.2.2.3

⁶⁹ Ibid.

⁷⁰ Eggen, Ytringsfrihet s. 490-491

⁷¹ Ibid.

⁷² Rt. 2002 s. 1618, s. 1629

⁷³ CERD/C/67/D/30/2003 punkt. 10.5.

Det er etter dette klart at konvensjonene har en ganske lik tilnærming til forholdet mellom ytringsfriheten og hatefulle ytringer, gjennom å tillegge hatefulle ytringer et svakt vern. Uavhengig av om ytringene synes å ligge innenfor ytringsfrihetens kjerneområde, falle utenfor ytringsfrihetens vern, dersom vernet mot hatefulle ytringer veier tyngst.

5 Når rammes en ytring av § 185?

Det vil i denne del av oppgaven foretas en dypere analyse av Høyesteretts avgjørelser, med mål om å gi en bedre forståelse av når en ytring rammes av strl. § 185. Det vil tas utgangspunkt i særlig to plenumsavgjørelser Rt. 1997 s. 1821 (Hvit Valgallianse) og Rt. 2002 s. 1618 (Sjølie). Gjennom disse dommene vil jeg forsøke å tydeliggjøre Høyesteretts drøftelser av § 185 med § 100 som bakgrunn og ledetråd. Supplerende dommer vil være Rt. 2007 s. 1807 (Vigrid) og Rt. 2012 s. 536 (Dørvakt), jeg kommer ikke til å foreta en like dyp analyse av disse. Dette følger av at det i løpet det siste året og i løpet av skriveprosessen er gjort nye avgjørelser i Høyesterett, HR-2020-184-A, HR-2020-185-A og HR-2020-2133-A. Det vil kort gjøres rede for de siste dommene, for å bedre forstå dagens rettsstilstand.

5.1 Krav om «Kvalifisert krenkende karakter»

Den objektive gjerningsbeskrivelsen «true eller forhåne noen, eller fremme hat, forfølgelse eller ringeakt», har lenge i praksis vært tolket som at ytringen må være kvalifisert krenkende i sin art. Etter tilføyelsen av andre punktum i § 135a første, ble det i forarbeidene uttalt at «ytringer av kvalifisert krenkende karakter som vil bli rammet», med grunnlag i form og innhold.

Forarbeidene viste særlig til Leserbreve-dommen (Rt. 1978 s. 1072) hvor Høyesterett tolket § 135a restriktivt, og kom til at ytringer som er egnet til å «fremkalle eller bestyrke fordommer eller negative holdninger» alene ikke er tilstrekkelig for fellelse. Skadevirkningene måtte være av «kvalifisert art».

5.1.1 Oppfordring til integritetskrenkelser – Rt. 1997 s. 1821 (Hvit Valgallianse)

Jack Erik Kjuus ble dømt for overtredelse av § 135a første ledd første punktum jf. annet ledd. Dette var som følge av at han som leder for et politisk parti var ansvarlig for distribuering av et partiprogram som inneholdt det retten fant å være krenkende uttalelser av rasistisk art. Det ble blant annet uttalt:

«Vi tilbyr adoptivbarn fortsatt å bo i Norge under forutsetning av at de lar seg sterilisere»

«Dette gjelder også for mennesker som har inngått blandede parforhold; Dersom de ikke skiller lag eller flytter ut av landet, skal den fremmede parten i forholdet steriliseres, inklusive eventuelle felles barn»

«Så lenge individet bor i Norge, må han/hun imidlertid sørge for å være 100% steril, og skulle en befruktning på tross av dette finne sted, skal abort foretas...».

Førstvoterende som representerte flertallet problematiserte at begrepene «truer, forhåner eller utsetter for hat, forfølgelse eller ringeakt» ikke er presise og overlapper endatil med hverandre. Det ble imidlertid ikke trukket en endelig slutning for hvordan man skal tolke ordlyden, men det ble stadfestet at begrepene omfatter «sterke karakteristikk». Begrepet «sterke karakteristikk» tyder klart på en høy terskel, som gjør at ikke alle krenkende ytringer rammes av den objektive gjerningsbeskrivelse. Videre understrekes det at rettspraksis har tatt sikte på å ramme de grove forhold, noe som underbygger påstanden om «sterke karakteristikk».

Dommeren tar sikte på å besvare domfeltes anførsel «fellelse etter § 135a kreves at utsagnene har medført *skadevirkninger* av kvalifisert art», noe som ble forankret i særlig Leserbrevidommen.

Dommeren viser til Rt. 1984 s. 1359 (Bratterud), hvor retten var av en annen oppfatning at det var «*krenkelsene* som må være av kvalifisert art». Det blir så klargjort at det i «verken i loven eller i rettspraksis er grunnlag for å oppstille noe krav om at de diskriminerende utsagnene har

medført påviselige skadevirkninger. Et slikt krav ville for øvrig reise vanskelige avgrensings- og bevisspørsmål». Førstvoterende er likevel enig i at krenkelsene må være av kvalifisert art.

Etter en lengre tolkning av EMK og Grl. § 100 uttaler førstevoterende «Når jeg anser utsagnene straffbare, og altså ikke vernet av Grunnloven § 100, er det fordi de gjelder noe langt mer og noe annet enn «Norge for nordmenn». De er uttrykk for et syn om at det bør foretas helt ekstreme integritetskrenkelser overfor mørkhudete». At utsagnene i programmet klart rammes av den høye terskelen er klart, da tvangsabort, sterilisering og etnisk rensing langt på vei overstiger dette. Hun uttaler at «Det er vanskelig å tenke seg utsagn som i sterkere grad gir uttrykk for ringeakt».

Man kan tolke dommerens uttalelse om at de utsagn går lenger enn «Norge for nordmenn» holdning, som en bekreftelse på at ikke alle krenkende utsagn rammes, men at uttalelser som oppfordrer til slike integritetskrenkelser helt klart vil falle innenfor den objektive gjerningsbeskrivelse.

Andrevoterende som representerer mindretallet, kom til en annen slutning enn flertallet og stemte for at anken tas til følge. De delte imidlertid førstevoterendes oppfatning i det meste blant annet, at utsagnene omfattes av straffebudet, på bakgrunn av utsettelse av mørkhudete innvandrere for ringeakt. I tillegg var mindretallet enig i at det ikke kan kreves at utsagnene har påviselige skadevirkninger for de som krenkes, men at «det er nok at utsagnene i seg selv er av kvalifisert krenkende karakter».

Grunnlaget for dissens, var ulik vektlegging av Grl. § 100 «politisk ytringsfrihet - retten til frimodige ytringer om statsstyrelsen». Dermed er det klart at retten var samlet i synet på at bestemmelsens objektive gjerningsbeskrivelse rammer oppfordring til integritetskrenkelser.

5.1.2 Trusler eller konkrete tiltak – Rt. 2002 s. 1618 (Boot Boys)

Dommen omhandlet uttalelser av klart nedsettende karakter rettet mot innvandrere og jøder, gjort av Terje Sjølie, daværende leder for Boot Boys under en demonstrasjon. Uttalelsen som utgjorde grunnlag for tiltale var:

«Hver dag blir vårt folk og land plyndret og ødelagt av jødene som suger vårt land tomt for rikdom og erstatter det med umoral og unorske tanker».

Etter den fremsatte uttalelse fulgte en hyllest til Rudolf Hess og Adolf Hitler, hvor det så ble uttrykt at de ville følge i deres fotspor og «kjempe for [...] et Norge bygget på Nasjonalsosialismen», før uttalelsen endte i et «sieg heil!». Retten som dissenterne 11-6, uttrykte klar uenighet mellom flertallet som frifant Sjølie, og mindretallet som anså § 135a overtrådt.

Førstvoterende viser til Hvit Valgallianse-dommens tolkning av den objektive gjerningsbeskrivelsen av § 135a, og pekte på at tolkning «uten videre anvendes med de begrensningene som følger av Grunnloven § 100». Det blir imidlertid videre lagt til grunn to avgjørende momenter som klargjør forståelsen av § 135a som legges til grunn jf. Hvit Valgallianse.

«Jeg legger videre til grunn at § 135a - slik forstått - bare rammer ytringer av kvalifisert krenkende karakter. Utsagn som oppfordrer eller gir tilslutning til integritetskrenkelser, vil kunne være av en slik karakter. Et annet moment vil være om utsagnene innebærer en grov nedvurdering av en gruppes menneskeverd. Negative utsagn og meningsytringer av typen «Norge for nordmenn» vil på den annen side være vernet av ytringsfriheten. Det er ikke noe krav om at utsagnene skal ha utsatt noen for skade».

De aktuelle momenter forsøker å oppklare hva som er å oppfatte som «kvalifisert krenkende karakter», og det er utsagn som «oppfordrer eller gir tilslutning til integritetskrenkelser» og utsagn som uttrykker «grov nedvurdering av en gruppes menneskeverd». Dette er klart et forsøk på å skille mellom to former for uttalelser.

På den ene side, uttalelser med mål å oppfordre til integritetskrenkelser, som automatisk vil falle under § 135a, da det er tale om oppfordring til en bestemt form for rettsstridig handling. Det foretas ingen presisering av begrepet integritetskrenkelse her, så det må antas at det gjelder alt fra trakassering til vold.

Uttalelser som uttrykker nedvurdering av en gruppes menneskeverd derimot vil ikke automatisk rammes av den objektive gjerningsbeskrivelse. Dette alternativ oppfordrer ikke til en konkret rettsstridig handling og fremstår ofte som rene meningsytringer. Hvorvidt nedvurderingen er diskriminerende etter bestemmelsens forstand, avgjøres etter tolkning av utsagnets innhold, hvor kontekst, form og grovhet med mer er avgjørende. Det er imidlertid viktig å understreke at det i sikker praksis er etablert en rommelig margin for «uheldige og smakløse ytringer». Førstvoterende har allerede lagt til grunn at ytringer som «Norge for nordmenn» vil vernes av ytringsfriheten ettersom det ikke er krav om at utsagnene skal utsette noen for skade jf. Hvit Valgallianse s. 1828.

Det vises til NOU 2002:12 hvor det på side 188 kommer frem at statene må avveie mellom ytringsfriheten og de forpliktelser som følger av RDK art. 4 bokstav a. Statene har i følge utvalget, plikt til å forby ytringer som «på krenkede vis gir uttrykk for ideer om rasehat [...] oppfordrer til diskriminering [...] oppfordrer til vold mot bestemte raser eller etniske grupper». Likevel uttales det at «Staten har derimot neppe plikt til å forby meningsytringer som gir uttrykk for ideer om rasemessig overlegenhet».

Førstvoterende konkluderer med at tross for sterkt krenkende og usanne ytringer, er de ikke kvalifisert krenkende etter § 135a forstand. Og etter å ha klargjort for lovligheten av nynazistiske organisasjoner i Norge, og at uttalelsene om innvandrere klart faller utenfor, uttales det:

«Overfor så vel jøder som innvandrere dreier det seg om nedsettende og krenkende karakteristikk, men det fremsettes ikke trusler og gis heller ikke på annen måte anvisning på konkrete tiltak.»

Å konkludere med at uttalelsene ikke rammes av § 135a grunnet manglende «trusler» eller «anvisning på konkrete tiltak», er i mitt syn en motsigelse av det dommeren ovenfor klargjør. Nemlig at utsagn som «oppfordrer eller gir tilslutning til integritetskrenkelser» og utsagn som uttrykker «grov nedvurdering av en gruppes menneskeverd» utgjør «kvalifisert krenkende» ytringer, og derfor rammes derfor av den objektive gjerningsbeskrivelsen i § 135a.

Flertallets begrunnelse er i senere tid betraktet som kontroversiell, da den legger en høyere terskel enn Hvit Valgallianse-dommen, for hva som rammes av bestemmelsen. Dommen ble

klaget inn til FNs Rasediskrimineringskomite for brudd på RDK art. 4 og 6, hvor klager fikk medhold.

Andrevoterende som representerte mindretallet tar utgangspunkt i flertallets drøftelse, men sa seg uenig i at terskelen kun er overtrådt ved trusler eller anvisning til konkrete tiltak. Det uttales at:

«Spørsmålet er om domfeltes appell også naturlig måtte oppfattes som en oppfordring til å utsette jødene for nye krenkelser, om ikke nødvendigvis av samme art og omfang. I så fall nærmer man seg begrepet «truer» i straffeloven § 135a. Jeg finner det ikke nødvendig å ta stilling til dette spørsmålet. Slik jeg oppfatter domfeltes appell, og slik jeg mener den måtte ha vært oppfattet av alle tilstedeværende med et minimum av historiske kunnskaper, inneholdt den et grovt diskriminerende budskap.»⁷⁴

Andrevoterende tok ikke stilling til om utsagnene skulle oppfattes som oppfordring til krenkelser mot jøder, men uttalte at «aksept av de massive krenkelser som jødene ble utsatt for, både før og under annen verdenskrig».⁷⁵ Uttalelsen om at det foreligger et «grovt diskriminerende budskap», tyder på at en lavere terskel for den objektive gjerningsbeskrivelsen.

5.1.3 Ytringer som grovt nedvurderer en gruppes menneskeverd – Rt. 2007 s. 1807 (Vigrid) og Rt. 2012 s. 536 (Dørvakt)

Rt. 2007 s. 1802 (Vigrid) omhandler negative uttalelser om jøder, fremsatt av lederen for en organisasjon med tilknytninger til nynazist-miljøet under et intervju med VG. Høyesterett mente at uttalelsene rammes av § 135a, ettersom lederen med sine uttalelser hadde «oppfordret eller gitt sin tilslutning til klare integritetskrenkelser».

Rt.2012 s. 536 (Dørvakt) handlet om en beruset mann dømt for fremsettelse av det Høyesterett betraktet som sjikanerende uttalelser mot en dørvakt. Uttalelsene tok sikte på å nedverdige dørvaktens egnethet til å utføre sin arbeidsoppgave, grunnet hans hudfarge, og ble

⁷⁴ Rt. 2002 s. 1618, s. 1837.

⁷⁵ Ibid. s. 1836

derfor rammet av § 135a. I begge dommer kom Høyesterett til at det forelå en «grov nedvurdering av en gruppes menneskeverd» og derfor grunnlag for anvendelse av § 135a.

Vilkåret om at uttalelser som uttrykker «grov nedvurdering av en gruppes menneskeverd» er etablert praksis jf. dommene Hvit Valgallianse og Sjølie. Det som skiller disse dommer fra de overnevnte er at terskelen for hva som rammes av bestemmelsen er satt lavere. I Vigrid kom Høyesterett at tiltalte gjennom uttalelser i VG klart hadde gitt sin tilslutning til integritetskrenkelser mot jøder og derfor av en slik «kvalifisert art» at det måtte rammes av § 135a. Dørvakt dommen derimot skiller seg fra de øvrige avgjørelsen, ved at de aktuelle utsagn er rettet direkte mot fornærmede og hadde etter Høyesteretts mening kun det formål å sjikanere. Slike utsagn som ikke har «noe til felles med den kjerneverdi ytringsfriheten skal beskytte, nemlig det frie ordskiftet», nyter lite «om noe vern overhodet».

Høyesterett legger gjennom disse dommer føringer for når en ytring er å betrakte som «kvalifisert krenkende», med utgangspunkt i den objektive gjerningsbeskrivelsen. Dersom den fremsatte ytring oppfordrer eller gir tilslutning til integritetskrenkelser, eller innebærer en grov nedvurdering av menneskeverd. Det sistnevnte har utviklet seg til å bli avgjørende for om en ytring er av kvalifisert art.

5.1.4 Grensedragning mellom religionskritikk og angrep på en trosgruppe – HR-2020-185-A

Religionskritikk er klart midt i kjernen for hva ytringsfriheten er men å verne om på lik linje med politiske ytringer. Derfor fremkommer det saker hvor skillet mellom angrep på religionen i seg selv og angrep mot dens tilhengere er uklar. Allerede i Løpeseddel ble dette skillet tatt opp. I dommen kom flertallet imidlertid til at selv om hvert utsagn isolert sett kunne ha en negativ følelsesmessig appell, ville det ikke overstige terskelen for å rammes av § 135a.

HR-2020-185-A

En av de siste dommer som behandler § 185 er HR-2020-185-A. Dommen omhandler en mann som i en lukket Facebook-gruppe med ca. 15 000 medlemmer, hadde fremsatt krenkende ytringer om mørkhudede, muslimer og islam. Det var særlig to uttalelser Høyesterett tok sikte på å tolke i forhold til § 185:

«det er vel bedre at vi fjerner disse avskyelige rottene fra jordens overflate tenker jeg!!» og «ja de forsvinner den dagen disse steppe bavianene reiser hjem dit de hører hjemme!»

Dommer redegjør for at § 185 i tillegg til å tolkes med Grl. § 100 som bakgrunn, må den leses i lys av Grl. § 16 som sikrer fri religionsutøvelse. Og uttrykker at «Hatefulle ytringer rettet mot religiøs overbevisning og aktivitet kan etter omstendighetene alvorlig begrense eller gjøre det umulig for troende å utøve sin religion». ⁷⁶

Når det kommer til skillet mellom religionskritikk og hatefulle ytringer, viste dommeren til HR-2020-184-A som ble avgjort samme dag. Dommen klargjorde at religionskritikk er i kjernen for det ytringsfriheten er ment å verne, og derfor hovedsakelig unntatt straffesanksjoner. Krenkende ytringer av «kvalifisert art» rettet mot en trosgruppe vil derimot kunne rammes av strl. § 185, da de nyter beskjedent grunnlovsværn. Sjikanøse ytringer, grov nedvurdering av en gruppes menneskeverd eller utsagn som oppfordrer eller gir sin tilslutning til integritetskrenkelser legges frem som eksempler, som vil rammes av § 185. Det er imidlertid en «relativ rommelig margin for smakløse ytringer» jf. Dørvaktdommen.

Retten henviser til Løpeseddel for en dypere forståelse av grensdragningen mellom religionskritikk og angrep på en trosgruppe. Høyesterett klargjorde at man måtte skille mellom angrep gjort mot selve trosretningen og angrep mot religionens tilhengere i form av deres egenskaper og atferd. Angrep mot selve trosretningen vil klart falle utenfor § 185, da det er å regne som religionskritikk og i kjernen av det ytringsfriheten er ment å beskytte. Angrep på en tilhenger av en religion derimot, vil kunne rammes innenfor § 185.

For grensesetting mellom religionskritikk og hatefulle ytringer viser dommeren til Vigrid, hvor tilslutning til integritetskrenkelser mot en religiøs gruppe ble rammet av § 135a. Høyesterett kom i den dommen til at det forelå en grov nedvurdering av jødernes menneskeverd og grensen for straff etter § 135a var overtrådt.

⁷⁶ HR-2020-185-A, avsnitt 18

Avgjørelsen setter videre presedens for at selv om blasfemibestemmelsen er opphevet, betyr det ikke at § 185 gir et svakere vern mot kvalifiserte angrep på religion. ⁷⁷ For å underbygge dette viser dommeren til Innst.O.nr.73 (2008-2009) punkt 13.2. Der viser komiteen til at gjennom andre bestemmelser «fortsett vil være straffbart å utsette noen for hat og forfølgelse på grunn av deres tro, og det vil fortsatt være straffbart å krenke religiøse handlinger». Det vises også til at hatkriminalitet med religion som hatmotiv er økende. ⁷⁸

Videre foretar Høyesterett en kontekstuell tolkning av de aktuelle ytringer, hvor det avgjørende var hvordan den alminnelige leser/tilhører vil oppfatte uttalelsen jf. HR-2020-184-A og Dørvakt. ⁷⁹

Høyesterett fant sammenlikningen av muslimer med «avskyelige rotter» å være sjikanøs og hatefull, da man sammenlikner muslimer med skadedyr som bør utryddes. Uttalelsen slik retten tolket det, var rettet mot alle muslimer i Norge, som blir sjikanert på grunn av deres tro, og derfor en grov nedvurdering av en gruppes menneskeverd. ⁸⁰

Videre fant retten at uttalelsen som klart var av kvalifisert art, ikke var uttrykk for religionskritikk og derfor ikke vernet av ytringsfriheten. Høyesterett uttalte at:

Ytringen har intet saklig meningsinnhold knyttet til religiøse forestillinger eller trosretninger innen islam. Tvert i mot omtales muslimer generelt på fordømmende måte, og det antydes at gruppen sådan begår straffbare handlinger. Videre oppfordres det til å fjerne gruppen fra jordens overflate. ⁸¹

Retten klargjorde at straff av slike utsagn ikke ville svekke «den frie og åpne religionskritikken som ytringsfriheten skal beskytte».

⁷⁷ Ibid. Avsnitt

⁷⁸ Politidirektoratets STRASAK-rapport 2018, punkt. 8.5.1

⁷⁹ HR-2020-185-A, avsnitt. 29

⁸⁰ Ibid. Avsnitt 31

⁸¹ Ibid. Avsnitt 32. Min kursivering.

Ytringen om «steppebavianer», ble vurdert på lik linje med den første, hvor den alminnelige lesers oppfatning var avgjørende. Uttalelsene ble vurdert å være grovt nedverdiggende mot mørkhudete, og derfor uten vern i ytringsfriheten.

5.2 Høyesteretts tolkningsprinsipper – Alminnelig tilhører

5.2.1 Tekstuell tolkning – Rt. 2002 s. 1821 (Boot Boys)

I de tidligste dommer som behandlet hatefulle ytringer i forhold til ytringsfriheten, tok for seg en tekstuell tolkning, hvor tiltaltes utsagn ble sammenliknet med bestemmelsens ordlyd. Dette var tilfellet i Rt. 1977 s. 114 (Lektor 1), som omhandlet en mann som under avisintervjuer hadde uttrykt krenkende ytringer mot jøder. Tiltalte uttrykte:

«Jeg tar i og for seg avstand fra det som skjedde da. Det hendte for tidlig. Men om 50 år, i en overbefolket verden, vil saken kanskje stille seg annerledes?», i tillegg til å foreslå at jøder burde bli vist ut av landet og bosatt i egne jødesamfunn.⁸²

Høyesterett kom enstemmig til domfellelse, da de mente at tiltalte mente utryddelsen til en viss grad kunne forsvares og tvangsflytting av en særlig utsatt gruppe. Dommerne redegjorde ikke for hvilket tolkningsprinsipp de anvendte, men tolkningen av utsagnene later til å være tekstuell.

Bjørnar Borvik gjør i «Grunnlova § 100 og vernet mot rasistiske ytringar» rede for at, «etter mitt syn er det klart at det tolkningsresultatet som Høyesterett la til grunn låg tett opptil ordlyden i ytringane». Han slår fast at tolkningsprinsippet ikke ble redegjort for, som følge av tiltaltes utsagns eksplisitte karakter.⁸³

I Rt. 1978 s. 1072 (Leserbrev) som omhandlet nedsettende omtale om særlig pakistanske fremmedarbeidere, tok mindretallets representant i større grad opp tolkningsprinsippet:

⁸² Rt. 1977 s. 114, s. 115-116

⁸³ Bjørnar Borvik, Grunnlova § 100 og vernet mot rasistiske ytringar s. 161

«Skal helhetsinntrykket av brevet vurderes, kan det ikke skje på grunnlag av en filologisk eller logisk analyse av de enkelte uttrykk. Brevet er spreidd gjennom dagspressen. De fleste vil lese det for og har verken tid eller ønske om å underkaste det en kritisk analyse». ⁸⁴

Den tiltalte hadde i leserbrevet tatt opp uttalelser daværende statsminister Trygve Bratteli hadde gjort, hvor han uttrykte at nordmenn burde behandle innvandrere bedre, da nordmenn selv hadde emigrert til Amerika i jakten på et bedre liv. Tiltalte hadde kritisert denne uttalelsen og blant annet uttrykt «De kom ikke til Amerika som analfabeter og startet knivstikking og voldtekt!». ⁸⁵

Mindretallet tolket det som at «man fra dette må trekke den slutning at pakistanere nettopp har det atferdsmønster nordmennene ikke hadde» ⁸⁶. Det er klart at mindretallet tar til ordet for en mer kontekstuell tolkning, da de ut fra hele leserbrevet kommer til konklusjonen. Flertallet derimot samtykket til tolkning av brevet som helhet, men tolkningsprinsippet skiller seg. Borvik mener skillet er en følge av at flertallet gjorde en «strengt logisk og språkleg analyse av dei omstridde ytringane». ⁸⁷ Flertallet kom til at de omstridte uttalelser var utydelige i forhold til resten av leserbrevet.

I mitt syn er det vanskelig å forstå hvordan flertallet kunne finne det uklart hvem beskyldningen var rettet mot, når tiltalte gjennomgående i brevet hadde satt pakistanere i dårlig lys. Og referansen om nordmenns emigrasjon sett i kontekst med pakistaneres innvandring til Norge, kan vanskelig betraktes som noe annet enn en negativ sammenlikning. Det er derfor etter min mening viktig å ta kontekst i betraktning, selv når ordlyden er avgjørende for konklusjonen. Å tolke en skriftlig ytring er utfordrende, særlig uten kontekst, da ytringen ikke bærer et personlig preg, slik som tonefall eller kroppsspråk, som ofte gjør det enklere å tyde ytringen.

5.2.2 Kontekstuell tolkning – Rt. 1997 s. 1821 (Hvit Valgallianse)

⁸⁴ Rt. 1978 s. 1072, s. 1078

⁸⁵ Ibid. s. 1074

⁸⁶ Ibid. s. 1077

⁸⁷ Borvik, Grunnlova § 100 s. 162

Det kan merkes et gradvis skifte når det kommer til Høyesteretts tolkningsprinsipper fra Leserbreve i 1978 til Rt. 1981 s. 1305 (Løpesedler), hvor sistnevnte foretar en mer kontekstuell tolkning. Dommen som omhandlet en kvinne som ble dømt for uttalelser hun hadde fremsatt i tre løpesedler, som hun laget og distribuerte. Det var åtte utsagn som var tatt med i tiltalen og rettet seg mot religionen Islam, forholdene i muslimske stater, mot norsk innvandringspolitikk og mot innvandrere med muslimsk bakgrunn. Både flertallet og mindretallet var enige i at kun uttalelser rettet mot sistnevnte (muslimske innvandrere) ville kunne rammes av § 135a.

Førstvoterende som representerte mindretallet, uttrykte ved avgjørelsen om de enkelte negative utsagn rettet mot muslimske innvandrere har vekt ved straffbarhetsvurderingen, kunne det ikke «legges ensidig vekt på hvordan utsagnene er å forstå på grunnlag av en reflektert, logisk analyse av innholdet. Løpesedlene inneholder [...] en sterkt følelsesladet appell, og innbyr ikke sine lesere til rolig og ettertenksom analyse. Det må, slik jeg ser det, legges vesentlig vekt på det meningsinnhold de enkelte utsagn umiddelbart formidler til den ikke helt spesielt ettertenksomme leser». ⁸⁸

Mindretallet uttrykker at de enkelte utsagn ikke kan ses isolert, men i sammenheng med det øvrige innhold. Og kommer til at «Flere av utsagnene forbinder – om enn mer gjennom antydninger og insinuasjoner enn gjennom direkte tale – islamske innvandrere med kriminell atferd». ⁸⁹

Flertallet så seg enige med mindretallet i at utsagnene måtte vurderes samlet og ses i sammenheng med det øvrige innhold. De var imidlertid uenige når det kom til de åtte utsagn, som de mente «vurdert isolert, ikke uten videre åpenbart hva meningsinnholdet egentlig er».

Hvit Valgallianse:

Ved vurdering av de aktuelle utsagn i partiprogrammet, gjorde flertallet det klart at «Ved tolkingen av de aktuelle utsagn må programmet som helhet trekkes inn i den utstrekning det er egnet til å belyse meningsinnholdet», og viser til Løpeseddel. ⁹⁰

⁸⁸ Rt. 1981 s. 1305, s. 1314

⁸⁹ Ibid.

⁹⁰ Rt. 1997 s. 1821, s. 1834

Flertallet gjennom sin tolkning av programmet, kommer til et meningsinnhold som ikke begrunnes direkte ut av programmets, men ut fra de ekstreme virkemidler de foreslår (sterilisering, abort og repatriering). Programmet inneholder ikke nedverdiggende ytringer på samme måte som øvrige dommer, derfor ville det fullt vært mulig å komme til et annet resultat, basert på de samme tolkningsprinsipper (kontekstuell tolkning). Partiet har gitt uttrykk for å være «for etnisk pluralisme i verden, og det ikke direkte brukes negative karakteristikk...», men flertallet har klart valgt å fokusere på de ekstreme virkemidler fremsatt i programmet.

Etter sin ordlyd rammer partiprogrammet alle som ikke er av «etnisk norsk opprinnelse». Tilsynelatende tar en altså sikte på å ramme en stor og meget uensartet gruppe av befolkningen. Leser man imidlertid programmet i sammenheng, fremgår det klart at realiteten – slik den vil fremstå for en vanlig leser eller tilhører – er en annen. Både dette at adoptivbarn – som for størstedelen kommer fra andre verdensdeler – særskilt trekkes frem, viser at det er den mørkhudete del av befolkningen en tar sikte på når det gjelder de ekstreme virkemidler som foreslås.

Kritikk rettet mot Høyesteretts tolkning av partiprogrammet er på ingen måte vilkårlig, da tolkningsresultatet baserer seg på forhold som ikke klart springer ut av partiprogrammet. Kyrre Eggen mener i sin kritikk av dommen at Høyesterett har tolket programmet som at «Mørkhudede utlendinger skal – fordi de er mindreverdige mennesker – enten sendes ut av landet eller steriliseres». ⁹¹

Flertallets tolkning som begrunnes i de ekstreme virkemidler kritiseres av Eggen, som legger til grunn at «Selv om motstand mot etnisk blanding kan bunne i forakt for andre folkeslag, er det ikke noen nødvendig sammenheng mellom disse forhold». Han mener også det ikke er åpenbart at de ekstreme virkemidler kun gjelder mørkhudete utlendinger, da programmet ikke skiller mellom pakistanere og dansker. Eggen legger også i sin kritikk til grunn at det å strekke en kontekstuell like langt som Høyesterett har gjort her, vil volde problemer i forhold til legalitetsprinsippet. ⁹² At Høyesterett har frie tøyler til å tolke ytringer, sørger for en mindre

⁹¹ Kyrre Eggen, «Kjuus-saken – rasediskriminering og ytringsfrihet», Lov og Rett, 1998 s. 262-264

⁹² Ibid. (kap. 3.5)

forutberegnelig rettsanvendelse. Eggens kritikk finner støtte hos Johs. Andenæs, som i en kronikk kritiserte Høyesterett for å ha begrunnet tolkningsresultatet på forhold som ikke klart kan leses ut fra programmet. Han mente også at programmet ikke tok sikte på å gjøre forskjell mellom mørke eller lyse innvandrere.

Høyesterett har også fått støtte for sin kontekstuelle analyse av utsagnene. Borvik mener det ikke er grunnlag for kritikk, ettersom formålet var å komme til det tolkningsresultat som i størst grad samsvarte med inntrykket slike utsagn ga folk flest.⁹³ Asbjørn Eide legger til grunn at det forelå liten tvil om hvem utsagnene var rettet mot, som var de mørkhudete, og at de ekstreme virkemidler var rasistisk motivert.⁹⁴

Etter min mening vil en kontekstuell tolkning som regel være riktig tolkningsprinsipp, særlig i foreliggende dom. Jeg oppfatter det som tolkningsprinsipp som resulterer i en mer realistisk konklusjon, enn en ren ordlydstolkning, ettersom man foretar en dypere analyse som ikke kun fokuserer på en ting, men utsagnene som del av en helhet.

Høyesterett har fulgt de retningslinjer gitt i Løpesedler og Bratterud, og derfor i tråd daværende rettspraksis. Det er også viktig å understreke at man forsøkte å komme til et resultat som vil passe inn med hvordan den alminnelige tilhører, eller i dette tilfellet leser vil oppfatte utsagnene. Å tolke det på denne måten, tar ikke kun sikte på hvordan ytringen blir forstått av mottaker, men kan også hjelpe til med å avdekke hensikten med ytringen, og hvordan den blir forstått.

5.2.3 Høyesteretts kompetanse til å tolke meningsinnhold i utsagn

Det er viktig å understreke at langvarig rettspraksis redegjør for at Høyesterett har full kompetanse når det kommer til tolkning av meningsinnhold i utsagn, ved vurderingen av straffbarheten.⁹⁵ Denne praksisen er i stor grad blitt kritisert for å resultere i vilkårlige avgjørelser, ettersom tolkningen beror på dommerens subjektive mening.⁹⁶ Rt. 1997 s. 1758

⁹³ Borvik, Grunnlova § 100 s. 165

⁹⁴ Eide, «Kjuus-dommen var riktig og viktig», *Mennesker og rettigheter*, 1998 s. 71 (s. 73)

⁹⁵ Rt. 2012 s. 563 avsnitt 17, Rt. 1997 s. 1821, s. 1826 og Rt. 2002 s. 1618, s. 1626

⁹⁶ Rt. 1997 s. 1758, s. 1759-1760

omhandlet dette om dommernes subjektive meninger, og hvorvidt tilknytning til individer med minoritetsbakgrunn, kunne lede til inhabilitet jf. Domstoloven § 108. Saken dreide seg i første omgang om rasediskriminerende utsagn jf. strl. § 135a. Dommere med familiær tilknytning til individer med minoritetsbakgrunn, ble ansett som habile. At det var dommerne selv som reiste spørsmål om sin egen habilitet, vitner om usikkerheten rundt dette området.

Høyesteretts kompetanse ved tolkning av meningsinnhold, drøftes i stor grad i Rt. 1997 s. 846. Drøftelsen ble gjort som følge av at forsvarer la frem påstand om at Høyesterett skulle være bundet av bevisbedømmelsen under skyldspørsmålet som ledet til frifinnelse i lagmannsretten. Høyesterett la til grunn at spørsmålet til hvorvidt et utsagn er fremsatt og utsagnets ordlyd, vil være faktum under skyldspørsmålet. På den annen side så er ikke Høyesterett bundet til lagmannsrettens forståelse av utsagnet, så tolkningen dvs. selve fastleggingen av utsagnets innhold, vil være en del rettsanvendelsen som de fritt kunne tolke. Imidlertid understreker Høyesterett at til tross for frie tøyler til tolkning av meningsinnhold som utgangspunkt, så vil elementer i faktum kunne ha betydning for den språklige forståelsen, som vil prege Høyesteretts forståelse.

Ettersom det er klart at Høyesterett innehar full kompetanse rundt tolkningen av meningsinnholdet, er det sikkert å legge til grunn at rettsavgjørelser kan differensiere. Særlig saker knyttet til sterke verdspørsmål som rasisme, religion eller seksuell legning mv. som alle omfattes av § 185, vil dommernes subjektive oppfatning, erfaringer og moralske ståsted kunne påvirke rettsavgjørelsen. Likevel vil rettsavgjørelser i slike saker vanskelig betraktes som vilkårlige, som følge av at elementer i faktum, vil kunne ha betydning for forståelsen av et utsagn.⁹⁷

5.3 Dagens rettstilstand – HR-2020-184-A og HR-2020-2133-A

HR-2020-184-A

⁹⁷ Rt. 1997 s. 846, s. 848

Analysen av denne dommen har som mål å redegjøre for dagens rettstilstand når det kommer til spørsmål rundt strl. § 185 og Grl. § 100. Den er særlig interessant ved at den gir et oppdatert bilde på hvordan Høyesterett i dag betrakter og anvender tidligere rettspraksis.

Dommen omhandlet en person som hadde fremsatt det Høyesterett kom til var hatefulle ytringer, i en lukket Facebook-gruppe med ca. 20 000 medlemmer. Utsagnene var rettet mot en profilert samfunnsdebattant av somalisk bakgrunn og lød:

«Fandens svarte avkom reis tilbake til Somalia og bli der din korrupte kakerlakk.»

5.3.1 Kvalifisert krenkende – kritiske ytringer om et emne eller angrep på en person/gruppe

Høyesterett trekker frem Boot Boys og Vigrid med henvisning til Løpeseddel når de skal klargjøre for forholdet mellom den straffbare handling og dets forhold til Grl. § 100. De trekker frem at det gjennom rettspraksis har blitt etablert et skille mellom kritiske ytringer om et emne «enten dette er av politisk, kulturell, religiøs eller annen art» og de ytringer som angriper en eller flere personer direkte.⁹⁸

Det er klart at ytringer som retter seg direkte mot enkeltpersoner eller grupper, nyter svakt vern i ytringsfriheten, da de ikke ligger innenfor ytringsfrihetens kjerne som er å beskytte «det frie ordskiftet».⁹⁹ Høyesterett referer her til HR-2018-674-A, men bruker Dørvaktdommen for å nærmere redegjøre for hvilke ytringer som faller utenfor, og vil rammes av § 185. Det er ytringer av «kvalifisert krenkende karakter» Høyesterett sikter til, ytringer som «oppfordrer eller gir tilslutning til integritetskrenkelser» og «grov nedvurdering av en gruppes menneskeverd». Med forutsetning om fremsettelse på grunn av «hudfarge eller nasjonale eller etniske opprinnelse» jf. § 185.¹⁰⁰

5.3.2 Konkret vurdering – Alminnelige lesers oppfatning

⁹⁸ HR-2020-184-A, avsnitt 23

⁹⁹ HR-2018-674-A, avsnitt 15

¹⁰⁰ HR-2020-184-A, avsnitt 27

Høyesterett gjør likevel klart at selv om ytringene er kvalifiserte kan de falle utenfor, ettersom praksis legger til grunn «en relativ rommelig margin for smakløse ytringer». Ettersom utgangspunktet er hvordan den «alminnelige leser» oppfatter utsagnet, må det gjøres en kontekstuell tolkning av hvordan man forstår den «ut fra den sammenheng det er fremsatt» jf. Dørvakt.¹⁰¹ En kontekstuell tolkning vil i større grad sikre at den tiltalte ikke tillegges meninger som ikke er uttalt, dette refereres til som *forsiktighetsregelen*.

Høyesterett legger til grunn at den alminnelige leser vil oppfatte ytringene som en svært grov krenkelse som nedvurderer fornærmedes menneskeverd. Ytringene rettes direkte mot fornærmede med grunnlag i hennes etnisitet og hudfarge.¹⁰² Det følger klart at av tidligere dommer at slike sjikanøse ytringer med grunnlag i en persons etnisitet nyter et beskjedent grunnlovsværn, selv når de er fremstilt i politisk kontekst.¹⁰³

Ettersom uttalelsene var fremsatt som kommentarer i et kommentarfelt er det naturlig at det av flere andre personer var fremsatt liknende ytringer. Lagmannsretten hadde derfor kommet til at tiltalte med sin kommentar hadde gitt tilslutning til de andres kommentarer. Høyesterett er imidlertid uenige i dette, og avskriver at tiltalte skal stå for andres kommentarer. Men de andres kommentarer gjør det mulig å tillegge tiltaltes kommentarer kontekst.¹⁰⁴

At Høyesterett bruker andres kommentarer til å forstå sammenhengen er interessant og noe som vil utgjøre praksis i fremtiden. Det at tiltalte har fremsatt sin kommentar i et innlegg blant flere kommentarer, gjør at man klarer å tyde hvem ytringene var rettet mot og på hvilket grunnlag. Dersom hun hadde lagt ut det samme utsagnet som et normalt innlegg, eksempelvis statusoppdatering, ville utsagnet i mangel av kontekst, manglet mottaker og grunnlag.

5.3.3 Straffutmålingen

¹⁰¹ Rt. 2012 s. 536, avsnitt 18

¹⁰² HR-2020-184-A, avsnitt 32

¹⁰³ Rt. 1997 s. 1821, s. 1831

¹⁰⁴ HR-2020-184-A, avsnitt 35

Høyesterett redegjør for at det ikke finnes veiledning i praksis for straffutmålingen, verken for § 185 eller den tidligere § 135a.

Når det kommer til straffutmålingen viser Høyesterett at det på det tidspunkt ikke fantes veiledning i rettspraksis, verken for § 185 eller den tidligere § 135a. Men viser til forarbeider hvor departementet ved skjerpelsen av strafferammen for § 135a fra to til tre år uttrykte at «Især hensynet til forholdsmessighet mellom lovbrudd og straff taler for det». ¹⁰⁵ Til tross for at forarbeidene ikke klargjør straffeutmålingen, gir den klart et bilde om et skjerpet straffenivå, slik at man kan sammenlikne det med tidligere dommer. Denne sammenlikningen gjøres ved bruk av underrettspraksis, hvor det klart foreligger flere avgjørelser. ¹⁰⁶

Den utbredte bruken av sosiale medier de siste årene har ledet til at enhver har muligheten til å ytre seg offentlig, med langt større rekkevidde. Høyesterett klargjør at med denne muligheten foreligger det derfor et ansvar for retten å sette en grense straffeloven setter for straffbare ytringer.

Det vises til at en rapport fra Likestillings- og diskrimineringsombudet viser at hatefulle ytringer florerer på nettsteder og særlig kommentarfelter. Dette har i følge ombudet ledet til at flere velger å avstå fra den offentlige debatten, i frykt for den harde tonen som har utviklet seg.

Særlig utsatt for sjikanerende kommentarer er etniske minoriteter og politisk aktive personer. ¹⁰⁷ Rapporten gjør også klart at til tross for at det er ønskelig med en mer offentlig debatt, medfører denne brede tilgangen til å ytre seg negative sider ved at den for noen kan virke stilltiende. Dette er klart innenfor sakens rammer, da fornærmede både er en etnisk minoritet og samfunnsdebattant. Fornærmede har i lang tid blitt utsatt for hatefulle ytringer, som ledet til tilbaketrekning fra den offentlige debatt, i frykt for egen sikkerhet. ¹⁰⁸

¹⁰⁵ Ot.prp.nr.33 (2004-2005), kapittel 17.1.6.7.

¹⁰⁶ HR-2020-184-A, avsnitt 42.

¹⁰⁷ Hatefulle ytringer i offentlig debatt på nett s. 76

¹⁰⁸ HR-2020-184-A, avsnitt 42.

At hatefulle kommentarer kan få personer, særlig samfunnsdebattanter til å trekke seg tilbake er svært skadelig for den offentlige debatten og derfor ikke en ønskelig utvikling. Høyesterett peker derfor på at det kan virke som at allmennpreventive hensyn, vil tilsi at slike ytringer bør møtes med strengere straffer. Hensynet blir imidlertid ikke tatt til følge, da det ville vært å strekke inngrepet i ytringsfriheten for langt. Høyesterett begrunner det med flere hensyn. Trusselen om selv en moderat straff, vil holde mål og virke disiplinerende på mange. Det vises så til EMD praksis hvor domstolen tok til orde for en mildere straffutmåling, ettersom den tiltalte ikke har vært dømt for lignende forhold tidligere.¹⁰⁹

Høyesterett tar EMDs syn på dette til følge og kommer til at det vil være uforholdsmessig å pålegge en ubetinget fengselsstraff, da tiltalte kun på et punkt har overtrådt grensen for § 185. Det konkluderes med en betinget fengselsstraff og en bot jf. strl. § 54. Det blir lagt til grunn at i tilfeller som dette, skulle nivået på boten utgjøre omtrent én brutto månedslønn.¹¹⁰

HR-2020-2133-A

Dommen omhandler en kvinne som uten foranledning hadde fremsatt nedsettende kommentarer til en ung gutt av afrikansk opprinnelse i matkøen utenfor et gatekjøkken. Høyesterett behandlet disse uttalelser:

«dra deg hjem der du kom fra, din jævla utlending»

«såne som deg kan dra hjem til Afrika igjen»

«hvordan kan du spise når folk i Afrika sulter» og «bryr du deg ikke om folk i Afrika».

Høyesterett gjorde en oppsummering av rettskilder, som skulle bidra til å klargjøre for terskelen for straffansvar for rent sjikanøse eller rasistiske ytringer, som vil være av særlig interesse.¹¹¹

Det vises til at terskelen for hvilke ytringer som leder til straffansvar etter § 185, klart skal tolkes med ytringsfriheten som bakgrunn og det siktes til Grl. § 100 og EMK art. 10.

¹⁰⁹ E.S. v. Østerrike, avsnitt 56.

¹¹⁰ HR-2020-184-A, avsnitt 46.

¹¹¹ HR-2020-2133-A, avsnitt 39

Spørsmålet blir derfor om den fremsatte ytringen nyter vern etter de nevnte bestemmelser. Sjikanøse eller rasistiske ytringer i form av rene personangrep, nyter imidlertid svært lite vern. Likevel er det ikke slik at alle kvalifiserte ytringer vil rammes, det avgjørende må være om det foreligger en «grov nedvurdering av den utsatte enkeltpersonens eller gruppens menneskeverd, på grunn av ett eller flere av diskrimineringsgrunnlagene» fremsatt i § 185.¹¹²

Isolert sett har uttalelsene ingen direkte referanse til guttens hudfarge. Likevel legger Høyesterett til grunn at det er helt klart at den alminnelige tilhører ville forstått det slik at grunnlaget for uttalelsene var hans hudfarge og opprinnelse. En samlet vurdering om at han blir krenket på grunn av sin hudfarge. Høyesterett tok i tillegg i betraktning momenter som at utsagnet ble fremmet uten forvarsel, at tiltalte var «godt voksen» og krass i stemmen.¹¹³

Høyesterett kom til at de fremsatte ytringer ikke vernes av ytringsfriheten, da de som kvalifisert krenkende overstiger terskelen for straffansvar for § 185.

6 Avsluttende bemerkninger

Formålet med oppgaven var å tydeliggjøre grensen mellom ytringsfriheten og vernet mot hatefulle ytringer, gjennom Høyesteretts tolkningsprinsipper. Det har klart utviklet seg en lavere terskel for når en ytring faller utenfor ytringsfrihetens vern, da ytringer som innebærer en grov nedvurdering av menneskeverdet har blitt det avgjørende for når en ytring er kvalifisert krenkende. Hvilke ytringer som derimot skal kvalifiseres vil avhenge av en kontekstuell tolkning, hvor det tas utgangspunkt i den alminnelige leser/tilhørers oppfatning av sammenhengen. Likevel ser man at det fremdeles er usikkerhet rundt anvendelse av bestemmelsen, da Høyesterett i de seneste saker viser til manglende praksis rundt straffutmåling. En for streng straff vil lede til at flere ytringer vil falle utenfor bestemmelsen, ettersom et for sterkt inngrep i ytringsfriheten ikke er ønskelig. HR-2020-184-A gir er klart bilde av dette.

¹¹² Ibid. avsnitt 41

¹¹³ Ibid. 45-46

Slik det innledes med i starten av oppgaven så avhenger vernet mot hatefulle ytringer av samfunnets interesser og behov. Samfunnets interesse er ingen konstant, og er under stadige endringer, ofte utløst av vilkårlige hendelser. Eksempel på dette er drapet på George Floyd som ledet til stort engasjement rundt Black Lives Matter bevegelsen og oppgjøret mot rasediskriminering som fulgte. Eller drapet på Samuel Paty i Frankrike som på nytt tok opp spørsmålet om ytringsfriheten var truet.

Sosiale medier bidrar også til å påvirke og i større grad få frem hva allmennheten interesserer seg i å verne om. Black Lives Matter illustrerer dette på en god måte. Men gjennom at alle kan legge frem sine ytringer med langt større rekkevidde, øker også risikoen motstridende meninger om hva som ligger innenfor ytringsfrihetens vern. Særlig debatten rundt PEGIDA demonstrasjonene tidligere i år tydeliggjør dette.

Debatten har flere ganger tatt opp hvorvidt det i det hele tatt er nødvendig med § 185, og begrep som «krenkesamfunn» er blitt mer vanlig å høre. Å avskaffe bestemmelsen betyr at Norge må bryte med de overnevnte forpliktelser, ment å verne mot hatefulle ytringer. Dersom det ses bort fra dette, vil likevel ytringsfrihet uten konsekvenser ha en motstridende virkning. Målet med ytringsfriheten er å ha en åpen offentlig debatt, uten konsekvenser, vil debatten kunne bli så polarisert at flere vil vegre seg fra å delta i den. At dette allerede har vist seg å være tilfellet, slik det var i HR-2020-184-A, tyder klart på at en regel som § 185 er svært hensiktsmessig for en åpnere debatt. Jeg er likevel enig med Høyesterett i sistnevnte sak, at en for streng straff ikke er løsningen, da en moderat straff som betinget fengsel eller forelegg vil ha innvirkning på de aller fleste.

7 Kildeliste

Litteratur:

Borvik, Bjørnar *Personvern og Ytringsfrihet*, Universitetsforlaget, Bergen 2011.

Borvik, Bjørnar «Grunnlova § 100 og vernet mot rasistiske ytringar», publisert i *Nordic Journal of Human Rights* 02/2005 (Volum 23).

Eide, Asbjørn «Kjuus-dommen var riktig og viktig», *Mennesker og rettigheter*, 1998 s. 71.

Eggen, Kyrre *Ytringsfrihet. Vernet om ytringsfriheten i norsk rett*, Cappelen Forlag, Oslo 2002.

Eggen, Kyrre «Kjuus-saken – rasediskriminering og ytringsfrihet», *Lov og Rett* 05/1998 (Volum 37).

Mæland, Henry John *Norsk alminnelig strafferett*, Bergen 2012.

Larsen Mujezinovic, Kjetil «Utredning om det strafferettslige diskrimineringsvernet», avgitt til Barne- og likestillingsdepartementet 13. september 2016.

Guide on Article 10 of the European Convention on Human Rights, Freedom of expression, First edition – 31 March 2020 s. 19-25.

Greer, Steven *The exceptions to Articles 8 to 11 of the European Convention on Human Rights*, Human rights files No. 15, University of Bristol, Council of Europe Publishing 1997 s. 14.

Forarbeider:

Ot.prp.nr.8 (2007-2008)

- Om lov om endringer i straffeloven 20. mai 2006 nr. 28 mv. (skjerpende og formildende omstendigheter, folkemord, rikets selvstendighet, terrorhandlinger, ro, orden og sikkerhet, og offentlig myndighet).

Ot.prp.nr.33 (2004-2005)

- Om lov om forbud mot diskriminering på grunn av etnisitet, religion mv. (diskrimineringsloven).

Ot.prp.nr.109 (2001-2002)

- Om lov om endringer i straffeloven og straffeprosessloven (rasistiske symboler, besøksforbud og strafferammen ved sammenstøt av lovbrudd).

Ot.prp.nr.22 (2008-2009)

- Om lov om endringer i straffeloven 20. mai 2005 nr. 28 (siste delproposisjon - slutføring av spesiell del og tilpasning av annen lovgivning).

Ot.prp.nr.90 (2003-2004)

- Om lov om straff (straffeloven).

Ot.prp.nr. 29 (1980-1981)

- Om lov om endringer i straffelovens § 135 a og § 349 (forbud mot diskriminering av homofile).

NOU 1999:27

- "Ytringsfrihed bør finde sted" Forslag til ny Grunnlov § 100.

NOU 2002:12

- Rettslig vern mot etnisk diskriminering.

NOU 1979:46

- Særlig strafferettslig vern for homofile.

Prop. 131 L (2012-2013)

- Endringer i straffeloven 1902 og straffeloven 2005 mv. (forberedelse av terror m.m.)

Prop. 66 L (2019-2020).

- Endringer i straffeloven mv. (avvergingsplikt, utenomrettslig tvangsekteskap, diskrimineringsvern, skyting mot politiet mv.).

Innst. 203 S (2013-2014)

- Innstilling fra Stortingets presidentskap om redigert versjon av Grunnloven kapittel E og F som følge av vedtatte grunnlovsforslag om menneskerettigheter.

Høyesterettsdommer:

Rt. 1977 s. 114 (Lektor 1)

Rt. 1978 s. 1072 (Leserbrev)

Rt. 1979 s. 1492

Rt. 1981 s. 1305 (Løpeseddel)

Rt. 1984 s. 1359 (Bratterud)

Rt. 1997 s. 1821 (Hvit Valgallianse)

Rt. 1997 s. 846

Rt. 2000 s. 646

Rt. 2002 s. 1618 (Boot Boys)

Rt. 2006 s. 646

Rt. 2007 s. 1807 (Vigrid)

Rt. 2009 s. 780 (GBL-dommen)

Rt. 2012 s. 536 (Dørvakt)

HR-2018-674-A

HR-2020-184-A

HR-2020-185-A

HR-2020-2133-A

Lagmannsrettsdommer:

LB-2019-3868.

RDK-praksis:

Jewish community of Oslo v. Norway, 22 August 2005, CERD/C/67/D/30/2003.

EMD-praksis:

Glimmerveen & Hagenbeek v. Nederland, 11 October 1979 (nr. 8348/78 and nr. 8406/78).

E.S. v. Austria, 25 October 2018 (Application no. 38450/12).

Nettsider:

<http://jusinfo.no/index.php?site=default/721/2022/2038/2039> (Sist sjekket 19.12.2020).

Rapporter:

Den europeiske kommisjonen mot rasisme og intolerance, Tredje rapport om Norge, vedtatt 27. juni 2003.

- <https://rm.coe.int/third-report-on-norway-norwegian-translation-/16808b5979> (sist sjekket 19.12.2020)

STRASAK-rapporten, Anmeldt kriminalitet og politiets straffesaksbehandling 2018, 15.02.2019.

- <https://www.politiet.no/globalassets/04-aktuelt-tall-og-fakta/strasak/2019/strasak-2019.pdf> (sist sjekket 19.12.2020)

Likestillings- og diskrimineringsombudets rapport: Hatefulle ytringer i offentlig debatt på nett

- https://www.ldo.no/globalassets/ldo_2019/arkiv/publikasjonsarkiv/fb-og-hatytring/ldo-fb_rapporten_2018.pdf (sist sjekket 19.12.2020)